MANCINVS DE QVATVOR VIRTVTIBVS.

Petri Carmeliani Hexaſtichon *in Dominici Mancini de quatuor cardineis virtutibus libellum.*

Qui cupit eximios mores, vitamque beatam
Noſcere, Mancini carmina docta legat.
Cardineas libro virtutes quatuor vno,
Is bene deſcribit, moribus aſſimulans.
Mancino cedant Curij cedántque Catones,
Ædita vel quorum ſcripta ſuere prius.

LONDINI,
Ex Typographia ſocietatis Stationariorum. 1613.
Cum priuilegio.

Dominicus Mancinus ad *Lectorem, de libro ſuo.*

QVatuor aſtringit virtutes iſte libellus,
Perplacido ductu, perfaciliſque pede,
Peruius eſt rudibus pueris teneriſque puellis,
Quos etiam mater fomite lactis alit.
Peruius & ſenibus, quos olim craſſa vetuſtas
Eduxit, quando barbara lingua fuit.
Hunc matrona ſuas ancillas caſta docere,
Hunc poſſit ſponſæ vir recitare ſuæ.
Hic nullum fugiat, non tædia conferat vlli,
Si quocunque modo prima elementa ſciat.
Noſcere Pariſij librum properate recentem,
Sanctius, vtilius hoc nihil eſſe poteſt.
Quid fieri deceat, docet hic, per tempora vitæ,
Et fieri vt poſſit hic quoque ritè docet,
Nec rogat hic pro ſe, lector, te tradere nummos,
Sed rogat vt videas, tunc habet ipſe ſatis.
Sponte tamen ſi quis modico ſibi comparet ære,
Nil quicquam vtilius credat habere domi:
Sin verba & ſenſus memori ſub pectore condat,
Theſauros magnos intus habere putet.
Nil melius Latijs portat mercator ab oris,
Nil quicquam melius bibliopola tenet.
Vale.

DO-

DOMINICI MANCINI IN LIBRVM DE QVATVOR virtutibus ad Federicum Seuerinatem *Episcopum Maliacentium Præfatio* incipit.

NOn mea fert ætas iuueniles edere lusus,
Quosq; solet vulgus commemorare iocos;
Non etenim salibus cani sunt mollibus apti,
Nec deceat iuuenum tela mouere senem.
Quam turpe est cano surgunt cui vellera mento,
Si pueris mixtus iactet & ipse nuces?
Quam male conueniat teneros si laudet amores
Vel Cato, vel Curius, Fabriciusue grauis?
Non homini ceruix aliter concrescit equina,
Quam si non proprium sumpserit officium.
Non bene saltantis personam sustinet ille,
Compede qui longa comprimitúrque graui.
Quam merito volucres cornici illudere certent,
Si certet cygno, philomena tibi?
Nen etiam sanctus, quo ascribor, postulat ordo,
Et votum, fidei relligioq; sacra:
Me nisi res sanctas perscribere, tum meditari,
Deq; fide sancta, catholicaq; loqui.
Cur etenim quisquam, sacris cœloq; dicatus,
A sacris mentem dimouet vsq; suam?
Militiæ ascriptus vir, semper cogitat arma,
Mercator cupidus mente volutat opes.

Presbyter at debet vitÿs indicere bellum,
Et populum summo conciliare Deo.
Debet & exemplis reuocare, & voce ruentes:
Inq; suo stantes consolidare gradu.
A caulisq; lupos vigilans arcere rapaces,
Et circum semper aduigilare gregem.
Fœdius haud quicquam quam si sit scurra sacerdos,
Aut si præduri militis arma gerat.
Sed non fœda minus res est, si moribus ipsis,
Fabula sit vulgi ridiculumq; caput:
Aut si continuæ rixæ, violentia, lites,
Iurgia, vis, fraudes, furta, rapina, placent.
Sed neque te quicquam mulcet Federice legentem,
Quod procul à sanctis moribus esse vides.
Nil etiam docta iucundius aure capessis,
Quam tibi quod sancta charta ministrat opus.
Sic etenim mitis tua fert natura, benigno
Sydere coniuncta, sydera si qua valent.
Sic studia exposcunt, iuuenis quæ semper amasti:
Et quæ nunc doctus vel vehementer amas:
Sic etiam comitas doctorum iuncta virorum
Admonuit lateri nocte dieq; tuo.
Hortatur veterum sic te monumenta tuorum,
Edidit innumeris quos Seuerina domus.
Denique res gestæ quondam, laudésq; paternæ,
Semina virtuti sunt quoque magna tuæ.
Sed modo quæ gessit dux belli & pacis amator,
Virtutem faciunt illa virere magis.
Incrementa velut præstant plantaribus imbres,
Aere cum verno sole tepente cadunt:
Sic tu dum spectas virtutes ipse paternas,
Fomentem magnam das Federice tuis.
Si quis gesta velit nunc scire recentia patris:
Hæc ego dicturum me ratione negem.

Non etenim possim paucis concludere verbis,
Tum neq; narrandi commodus iste locus.
Nam propero primos quos cœpi intendere cursus,
Vt dicam, quare non ego scribo iocos.
Scilicet hæc causa est, humeris quod sarcina nostris,
Nec digna est sanctis auribus illa tuis.
Propterea, quantum potui, grauiora petiui,
Quæque tuo possint aptius ore legi.
Quippe quod ardebam nostram te noscere mentem,
Præstare & fidei in te monumenta meæ:
Quattuor en scripsi virtutum munera versu,
Quæ deceant homines, quæ probet ipse deus.
Hæc tibi conueniunt: hæc sunt tibi debita tanquam
Nuper de sancto fonte profecta tuo.
Tu, velut exemplar scriptorum & forma meorum:
Quod bene conscripsi, plenius ipse facis.
Hæc alios, non te poterunt mea scripta monere:
Scripta monent alios, tu mea scripta mones.
Et maiora licet sacro sub pectore verses:
Nostra tamen legito, cum datur ipsa quies.
Non aquila aëreas semper petit ardua nubes,
Proxima sed terris illa aliquando volat.
Sic tu cum cessant grauiores pectore curæ,
Præsta aliquid Musis, carminibusque meis.
Lætabor tanto si nostra legantur ab ore,
Et fient lima si meliora tua.
Prima canenda venit mater prudentia rerum,
Iustitia hinc lumen mox trahit alma suum:
Post animus magnus, dura omnia ferre paratus,
Scribitur, in fine mens moderata mihi.
Quattuor hæ currum totidem fecere rotarum,
Quem si quis scandat, magnus & altus erit.
Nec minus à cunctis spectabitur ille triumphans,
Quam toto si quis victor in orbe foret.

Hunc currum rari reges egere ducesq́;
Rara etenim virtus esse quaterna solet.
Ergo recognoscas tete, mea scripta legendo,
Te tanquam in speculo, dum legis ipse, vide.
Censor ades, nunquid propero dum fingere formam,
Mens bene quod videt, est imitata manus.
Sed iam virtutum seriem narremus ab ortu:
Principijs notis, omnia clara magis.

Vale.

DE QVATVOR FONTIBVS HONESTATIS, QVI à ratione habent originem.

PRincipio Omnipotens, cœlum terramq́; creauit,
Et statuit proprijs cuncta elementa locis.
Hinc cœlum ornauit stellis, & gramine terras,
Aëra pennatis pisce repleuit aquas.
Inde hominem faciens similem sibi, subdidit illi
Omne animans, terris imperiumq́; dedit,
Hunc & participem rationis fecit, vt illa
Differat à reliquis dissociante feris.
Hic igitur tanto rationis munere fretus,
Scrutari incepit omnia mente sua.
Ac dum præteritis, quæ sunt præsentia nectit,
Qualia sint certò mente futura videt.
Propterea q́; parans illis quodcunque necesse est,
Prudentis meruit nomen habere viri.

Atque

Atque eadem ratio multos coniunxit in vnum,
Colloquij caussa præsidijq; simul:
Impulit & cœtus cogi, parere iubenti,
Vrbibus & positis viuere lege viros.
Præcipuum in sobolem patribus generauit amorem,
Inq; alios sicut sanguinis ordo iubet.
Hinc patres curant gnatos omni arte tueri,
Hinc gnati patres pro pietate colunt.
Hæc docet officijs homines certare vicissim,
Inq; vicem aduersis rebus adesse iubet.
Hæc inter populos, & reges fœdera nectit,
Hæc inter raras iungit amicitias.
Plus tamen officijs certant, opibusq; ferendis,
Qui donante Deo, plus rationis habent.
Sic hominum comitas firmata, & viribus aucta est,
Sic aucta imperia & munere iustitiæ.
Præterea innata est ex hac ratione cupido
Mentibus, vt semper abdita nosse velint:
Vt verum, simplexq; bonum deprendere curent,
Et postquam nôrint, id vehementer ament.
Quippe quod est homini maior non vlla voluptas
Illa, qua discit, continueq; sapit.
Sæpe igitur veri sic feruet amore reperti
Mens, nihil vt duri respuat illa pati:
Casibus haud vllis, non vllo victa labore,
Pro vero est mortis nescia terga dare.
Tertia sic virtus mens alta & magna vocata est:
Quæ semper custos simplicitatis adest.
Nec parua illa quidem vis est rationis habenda,
Per quam nos nimium cernere pulchra iuuat.
Quantus inest ordo rebus, vel quanta venustas,
Solus homo solers percipit atque videt.
Hanc igitur faciem mundi formamq; decoram
Cum sapiens spectat, diligit atq; probat.

Tum secum loquitur: quanto res pulchrior esset,
Si tantus nostris moribus ordo foret?
Propterea exemplo rerum componere mores
Nititur, atque animo tradere tale decus.
Ergo nihil sordis, nil & committere inepti,
Prouidet: & nullam prorsus habere notam.
Ne quid vel nimium faciat, vel pondere mancum,
Sitq́; decus rebus, temporis, atque loci.
Denique sic animo virtus moderatio surgit:
Ordine quæ quarto connumeranda loco est.
Quattuor has igitur partes comprendit honestum,
Quas omnes ratio conficit ipsa tibi.
Sed Deus hanc homini rationem contulit auctor:
Naturam vulgus dictitat esse Deum.
Siue igitur placeat naturæ munera dici,
Siue dei, arbitrium lector habeto tuum.
Hoc ego præstabo distincte vt singula tractem.
Primum & prudentia ordine munus erit.

DE PRVDENTIA.

PRimus honestatis locus est, disquirere quid sit
Verum vel falsum, quæ mala, quidque bonum.
Hoc adeo est hominis naturæ & viribus aptum,
Nil magis vt proprium, nil deceatq́; magis.
Ducitur omnis enim mortalis amore sciendi,
Prorsus vt ignotum nil velit esse sibi:
Omnia vestigat solers, & mente volutat:
Nam labi & falli, turpe, malumq́; putat.
Est autem prudens quisquis discernit honestum
A turpi: vt tantum possit honesta sequi.

Hoc non discernet nisi qui metitur idipsum,
Vt natura sua iudicat & ratio.
Non, quæ quisque probat, prudens ea recta probabit:
Sed, quæ iudicio comprobat ipse suo.
Hoc sed iudicium ratio dominata gubernet,
Pareat & sensus, vt puer atque comes.
Verùm, quo leuius rectum dignoscere possis,
Hic quæ perspicies singula lector habes.
Inprimis igitur quisquis perquirit honestum,
In vita agnoscat esse cauendo duo.
Est vnum ne scire putet, quæ nescit: & illis
Hæreat vt veris credulus ipse sibi.
Plurima namque latent cæcis abstrusa latebris,
Quæ neque de facili quisque videre potest:
Ergo illis temere, tu consentire caucto,
Ne capiat facti te cito pœna tui.
Hic opus est studio, hic cura & tempore longo,
Hic quoque præceptor forte vocandus erit.
Proderit in multis simul experientia rerum,
Proderit & fidæ pectus amicitiæ.
Rebus in ambiguis partes scrutaberis ambas,
Vt quæcunque venit res, tibi tuta cadat.
Non satis est istam partem munire, vel illam,
Altera si restat debilis, atque vagans.
Non bene prouidit, tantùm qui à dente colubri
Cauit: nam pariter cauda cauenda fuit.
Sic age, quòd nunquam dicas, non ista putâram:
Non sine dedecore fertur id ore viri.
Nec te decipiat, quosdam quod decipit illud,
Dum quæcunque sua recta, & honesta putant.
Iudicio addicti proprio, seruiq; suorum
Errorum, credunt se nihil esse supra:
Auelli nequeunt vlla ratione, vel arte:
Iudiciumq; omni plus ratione valet.

Tum ſecum loquitur: quanto res pulchrior eſſet,
Si tantus noſtris moribus ordo foret?
Propterea exemplo rerum componere mores
Nititur, atque animo tradere tale decus.
Ergo nihil ſordis, nil & committere inepti,
Prouidet: & nullam prorſus habere notam.
Ne quid vel nimium faciat, vel pondere mancum,
Sitq́; decus rebus, temporis, atque loci.
Denique ſic animo virtus moderatio ſurgit:
Ordine quæ quarto connumeranda loco eſt.
Quattuor has igitur partes comprendit honeſtum,
Quas omnes ratio conficit ipſa tibi.
Sed Deus hanc homini rationem contulit auctor:
Naturam vulgus dictitat eſſe Deum.
Siue igitur placeat naturæ munera dici,
Siue dei, arbitrium lector habeto tuum.
Hoc ego præſtabo diſtincte vt ſingula tractem.
Primum & prudentiæ ordine munus erit:

DE PRVDENTIA.

PRimus honeſtatis locus eſt, diſquirere quid ſit
Verum, vel falſum: quæ mala, quidque bonum.
Hoc adeo eſt hominis naturæ & viribus aptum,
Nil magis vt proprium, nil deceatq́; magis.
Ducitur omnis enim mortalis amore ſciendi,
Prorſus vt ignotum nil velit eſſe ſibi:
Omnia veſtigat ſolers, & mente volutat:
Nam labi & falli, turpe, malumq́; putat.
Eſt autem prudens quiſquis diſcernit honeſtum
A turpi: vt tantum poſſit honeſta ſequi.

 Hoc

Hoc non discernet nisi qui metitur idipsum,
Vt natura sua iudicat & ratio.
Non, quæ quisque probat, prudens ea recta probabit:
Sed, quæ iudicio comprobat ipse suo.
Hoc sed iudicium ratio dominata gubernet,
Pareat & sensus, vt puer atque comes.
Verùm, quo leuius rectum dignoscere possis,
Hic quæ perspicies singula lector habes.
Inprimis igitur quisquis perquirit honestum,
In vita agnoscat esse cauendo duo.
Est vnum ne scire putet, quæ nescit: & illis
Hæreat vt veris credulus ipse sibi.
Plurima namque latent cæcis abstrusa latebris,
Quæ neque de facili quisque videre potest:
Ergo illis temere, tu consentire caueto,
Ne capiat facti te cito pœna tui.
Hic opus est studio, hic cura & tempore longo,
Hic quoque præceptor forte vocandus erit.
Proderit in multis simul experientia rerum,
Proderit & fidæ pectus amicitiæ.
Rebus in ambiguis partes scrutaberis ambas,
Vt quæcunque venit res, tibi tuta cadat.
Non satis est istam partem munire, vel illam,
Altera si restat debilis, atque vagans.
Non bene prouidit, tantùm qui à dente colubri
Cauit: nam pariter cauda cauenda fuit.
Sic age, quòd nunquam dicas, non ista putâram:
Non sine dedecore fertur id ore viri.
Nec te decipiat, quosdam quod decipit illud,
Dum quæcunque sua recta, & honesta putant.
Iudicio addicti proprio, seruiq; suorum
Errorum, credunt se nihil esse supra:
Auelli nequeunt vlla ratione, vel arte:
Iudiciumq; omni plus ratione valet.

Vt soliti patres gnatorum crimina sæpe
Laudare, & donis credere digna suis.
Vt qui fecit opus sculptor, carmenq́; poëta,
Sæpe hic Phidiacum spernit & arma virûm:
Sic isti proprios mores venerantur, adorant:
Quæque alij faciunt, vt vitiosa premunt.
Quippe quod à rerum falluntur amore suarum,
Nec nisi seipsos prorsus amare queunt.
Quicquid habent ipsi gemmas, aurumq́; libenter
Tanquam vile lutum cuncta aliena ferunt.
Iis ratio explosa est, atque omnis quæstio veri,
Ii minime distant à precore atq; feris.
Quisquis naturæ quæ sunt communia, non vult,
An partem è proprijs præbeat ille bonis?
At si se talis casu subrepserit error,
Vt nimium tribuas partibus ipse tuis:
Tunc videas quæcunque tenent sanctiq́; boniq́;,
Atque ea tu credas esse tenenda tibi.
Plus oculi cernunt multi sub luce serena,
Quam videt in tenebris vnus ocellus iners.
At cum consilio constabunt omnia certo,
Tunc age mature: sit procul ipsa mora.
Sunt multi segnes, & lenti pondere facti,
Consultent quamuis optima quæque prius.
Ii neque censendi prudentes: namque relinquunt
Partem, quæ prima est, officijq́; caput.
Non aliter virides florescunt arbore rami,
Si nequeant proprio tempore poma legi.
Nec secus in medijs se iactant agmina campis,
Si conserta manus nulla trophæa refert.
Sic etiam cultis mandantur semina sulcis,
Ni segetes tostas falce sonante metas.
Omnis enim sua laus virtutis facta requirit,
Nam sine re prodest consuluisse parum.

Non

Non tamen ille caret virtutis laude perenni,
Qui bona consultat, si gerere illa nequit.
Nam prohibet multos moribus: nam sæpe facultas
Consilijs rectis non sinet esse locum.
Philosophi pariter laudem famamq́; merentur,
Qui bene scribendo sæcula longa monent.
Est aliud vitium, longum consumere tempus,
Et nimijs studijs ardua quæque sequi:
Difficiles etenim res quædam indaginis altæ:
Quæ tamen haud aliquid vtilitatis habent.
Namq; nihil fini prosunt, nec moribus ipsis:
Sollicitent animos nocte dieq́; licet.
Aut si vel recto possunt conducere fini:
Hæc plusquam finis, sola petita iuuant.
Quid prodest varios stellarum inquirere cursus?
Quid res & causas noscere, inepte, petis?
Quid cupis innumeras discendo amplectier artes,
Et toto veros orbe referre situs?
Quid gaudes nodis cunctos vicisse sophistas?
Aut verbis totum detinuisse forum?
Si sapis, istorum nil quicquam pertinet ad te:
Simplicius multo est quod didicisse decet.
Vt recte viuas discas, moriareq́; recte
Hæc duo sunt nostra: Viuimus & morimur.
Est simplex studium vt recte versemur vtroq;
Et facile est, quod nos munere vtroq; beet.
Ergo prius discas, quid te præstare beatum
Possit, & id toto pectore fige tuo.
Disce viam pariter, qua perueniatur ad illud,
Quam simul ingredere, perpetuoq́; tene.
Nempe viam multi perdiscunt tempore toto,
Non tamen amentes ingrediuntur iter.
Quid didicisse viam prodest, quum pergere nolis?
Turpior ignaro factus es ipse sciens.

Anne viam monstras alijs, tu deuius erres?
Et moneas alios quod minus ipse facis?
Quam stultum est totas noctes vigilare, diesq;
Nullius vt fructus sit pater ipse labor?
Sumimus incassum tempus discendo profecto,
Actio ni sequitur mente, recepta prius.
Actio cum finis discendi debeat esse,
Plus pete quam discas, vt sapienter agas.
Iure igitur miles reprehendit philosophantem:
Gymnasio clamat dum nimis ille senex.
Inquit enim miles: Dic ô venerande magister,
Quid sibi clamores, verbaq; vestra volunt?
A mane ad noctem miscetis iurgia: nullus
Est alij concors: hic ait, ille negat.
Respondit sapiens: O fili, quærimus illam
Virtutem; hanc potuit quærere nemo satis.
Subrisit miles: Iam canus, iam moriturus
Es: neque dum virtus ipsa reperta tibi est?
Quando ergo vtêris, quando tu præditus illa?
An tibi apud manes illius vsus erit?
Disce igitur quantum possis præstare gerendo:
Et, quantum discis, perfice req; gere.
Non latet id, potius se offert quærentibus vltro:
Id poterit facili prendere quisque manu.
Præterea officium prudentis noscitur illud:
Ordinis vt serues inter agenda modum.
Prouideas primùm, quæ sunt grauiora: subinde
Constituas, digno quæ leuiora loco.
Non licet, vt spretis chara cum coniuge natis,
De pueris cures mancipijsq; tuis.
Nec licet vt vitam, simul aspernere salutem,
Dum nimio studio quæris auarus opes.
Non animam perdas, dum vis te reddere saluum:
Corpore plus anima nam pretiosa tua est.

Quid tanti facias, animam quo perdere spernas?
  Quæ merces animæ par queat esse tuæ?
Quis sibi præponat momento viuere paruo,
  AEternùm demens vt velit ille mori?
Nec nisi momentum dici tua vita meretur,
  Sæcula si spectes & sine fine dies.
Fac, cui plus debes, cures plus reddere semper:
  Ante tamen gratus omnia pone Deum.
Non, licet officij memor vt videaris ab omni,
  Immemor in Christum sis tamen ipse tuum.
Non solum aspicias præsentis gaudia vitæ,
  Sed videas qualis vita futura tibi est.
Quid magis est hominis, quam voluere mente futura,
  Ne quid contingat, quod grauitate premat?
At ventura quidem mors est, atque altera vita,
  Quæ premet, aut nobis præmia grata dabit:
Quæ veniet, nullas habitura est tempore metas,
  Sic mala perpetua, vel dabit illa bona.
Ast velut hæc vmbra, celeriq; simillima vento est,
  Sic bona siue mala dat peritura breui.
Hic locus est vitæ tantùm dum vescimur auras:
  Ius summum nobis altera vita feret.
Est satius placidos ad tempus ferre labores,
  Supplicia æternis quàm tolerare rogis.
Molle iugum collo est si quod suscepimus vltro,
  Inuiti grauius sed patiemur onus.
Hic medicus Christus medicatur tristibus ægris,
  Illic vt Iudex fronte verendus erit.
Non tua magna putes quæcunque caduca videbis,
  Id pete quod durat perpetuumq; manet.
Non etiam serues quæ sunt tibi mox peritura,
  Ne tibi non prosint, siqua superfuerint.
Fac iustè semper viuas: disiunctus iniquis,
  Non te commutes, quin magis aptus eris.

Tunc vero aptus eris, cum iustum tendis ad illud,
Semper & ad tempus scis variare vias.
Sæpe via est duplex quæ ad metas ducit easdem:
Altera nunc clausa est, altera aperta patet.
Vt manus in palmam modo se distendit, & aptat
In pugnum rursus, & tamen vna manet:
Sic prudens semper iustus permanserit idem,
Sed sumet vultus quos monet ipsa dies.
Non leuis vt ventus, sed pro re mobilis adsis,
Constans, non durus: propositiq; tenax.
Nec cito credideris fuerint quæcunque relata:
Discutias omne, quod secus esse potest.
Fallitur, & fallit faciles qui commodat aureis:
Esse à prudente debet vtrunq; procul.
Sæpe fuit verum, quod res conficta videtur,
Visaq; res vera, ficta reperta fuit.
Delituit verum quoties sub imagine falsi,
Et falsum veri imagine delituit?
Non proprios vultus semper mendacia gestant,
Sæpe & simplicitas creditur esse dolus.
Vtq; assentator frontem sibi sumit amici,
Sic qui recta monet sæpius hostis habet.
Non tibi de dubijs sententia certa feratur,
Sed suspensa quidem reddere verba potes.
Cum quicquam facies, inprimis mente voluta,
Quantum est, & quale, quod queat inde sequi.
Nil tibi sit subitum, nil aggrediare repente,
Si res est durans, est patiensq; moræ.
Quod dubitas differ, melius suspende parumper
Quod geritur, donec tempore certus eris.
Prætereà quicquid noscis non iure fuisse
Inceptum, debes deseruisse cito.
Si tibi suspicio fuerit sub pectore nata,
Illa quidem cesset, sed tamen omne caue.

In sermone tuo vel quæ sunt recta monebis:
Aut rectum quæres, quod latuisse solet.
Ignotum rudibus mitis monstrabis, honestum
Præcipias illis, quos tua cura regit.
At si solatus fueris sua damna dolentes,
Non tibi virtutis pars mediocris erit.
Laudabis parce, quem credas iure probari:
Parcius & damna, quem neque iure probes.
Qui nimium laudat, blandiri nempe videtur:
Qui nimium damnat, credita lingua mala est,
Quod verum est, charo præferri debet amico:
Sit veri species inuiolata tibi.
Discute quid possis, cum vis promittere quicquam,
Postquam promissum est, plenius ipse dabis.
Præteritum specta tempus, prænosce futurum:
Vt prudens peragas, non sine lauda quod est.
Commoda præuideas simul, & quæ damna sequantur,
Vt leuius quicquid venerit inde feras.
Non tu semper opus facies, sed certa laboris
Sit requies, animi pars erit illa tui.
Non tamen in requie ludat tua dextra fritillo,
Sed studij cures te satiare cibis.
Segnitiem fugias, quando tu cunque quiescis:
Versa aliquod mente tunc pietatis opus.
Aut animo tractes, quæcunque negotia restant,
Plus etenim semper mens requieta videt:
Accelerat tardum, perplexum digerit omne,
Et durum mollit, aspera plana facit.
Nunquam prudentis mentem decet esse solutam
A gestis, quamuis dextera fessa vacet.
Quid peccent alij, non sit tibi maxima cura
Discere: quid pecces, sit tibi cura magis.
Discere semper ama, dimittas quærere quis sit
A quo perdiscas: sit didicisse satis.

Consilium alterius de rebus concipe gestis:
Ex minimis etenim noscere magna potes.
AEtas prima monet, qualis sit quisque futurus:
Et reliquam vitam indicat vna dies.
Non dicti, aut facti quisquam te mouerit auctor,
Sed tantùm motus sis ratione rei.
Nec tibi plus placeas, quia multis fortè placebis:
Id specta potius, qualibus ipse places.
Illud fac quæras, quod non reperire negatum est:
Et tenta vt discas, quod modo scire licet.
Illa etiam exoptes, quæ coram optare licebit:
Turpe est, quod nequeas, concupijsse palam.
Alta nimis caueas, vbi sit, te stante, tremendum,
Aut si descendas multa timenda putes.
Illuc intendas neruos, cunctosq; labores,
Quò si peruenias sit tibi parta quies.
Sunt quædam, merito quæ perquisisse probere,
Sed cum sat fuerit, est retinenda manus.
Cum tibi pro vita fuerit quæsita facultas,
Id quæras pro quo vita tributa tibi est.
Non opibus multis fueris famulatus auarus,
Sed vitæ famulas semper habebis opes.
Quicquid non faceres, si præsens arbiter esset,
Non magis id facias hoc quia teste cares.
Cum tibi ridebit vultu fortuna secundo,
Vtere consilijs tunc magis atque magis:
Nam velut in lubrico nequeunt consistere plantæ,
Sic solet & fœlix perdere sæpemodum.
Nec magis à falsis nauis gemit acta procellis,
Quam ratio in multa prosperitate gemat.
Propterea placidæ dum spirant flatibus auræ,
Non quocunque lubet, sed loca tuta pete.
Sæpe mari placido scopuli latuêre sub vnda.
Sæpéque per scopulos læsa carina fuit.

Æquore tranquillo dum currunt carbasa plena,
Improuisa venit sæpe procella furens.
Fallere te nullus vult, qui tibi dura minatur,
Sed magis, vt caueas, turbibus ille monet.
Fallimur à placidis verbis, vultúque sereno:
Cum sapido capimus sæpe venena cibo.
Sic solet arridens multis fortuna nocere,
In quos turbata non fuit illa potens.
Vir patuit prudens: sed iam nunc munera dicam
Iustitiæ, per quam nectitur orbis amor.

DE IVSTITIA.

IVstitia est quædam naturæ sanctio, multis
Quæ iubet vt prosis, auxiliúmque feras.
Inter mortales sic mutua vincula nectit,
Humanum vt seruet sola vel illa genus.
Vtile non quæras an sit quod iusserit illa:
Nam, quicquid iubeat, vtile semper erit.
Iustitiæ primæ partes sunt, reddere honorem
Christo, qui nobis omnia, seq; dedit.
Ergo, si quis erit gaudens cognomine iusti,
Ille Deum inprimis relligiosus amet.
Sic amet ille Deum, quòd contrà dignus amari
Quòd sibi sit meritò gratia parta Dei.
Esse Deo gratus poterit, quicunque nocere
Vult nulli, & cunctis vtilis esse cupit.
Sic Deus est homini, qui nulli lumina Solis
Denegat in terris, sit licet vsque malus.
Non plenè officium iusti compleuerit ille,
Qui nulli prodest, qui neque prorsus obest:

Quippe requirit opus, quod ſit laudabile, virtus:
Non habet illa ſatis, abſtinuiſſe malis.
Non ſumus ad noſtra tantùm ipſi commoda nati:
Ferre alij gratam quiſque tenetur opem.
Nati homines hominum cauſa ſunt (teſte Platone)
Vt ſeſe faciles vltrò, citróque iuuent.
Nec ratio eſt ſimplex, aut omnibus vna iuuandi:
Auxilij cuique propria cauſa data eſt.
Si nequeas opibus quenquam, rebúſque iuuare,
Aſt operâ ſaltem, conſilióque iuues.
Quin etiam poteris fortis probibere nocentes,
Ne lædant grauiùs viq; doliſq; bonos.
Nec minùs hortando, ſolando, túmque monendo,
Iurgando & multos ipſe iuuare potes.
Sed gradus officijs dandis, ſeruandis, & ordo eſt:
Ordine nam cuncta ſplendidiora nitent.
Quippe Deo primum debes perſoluere cultum:
Ponè Deum poſcit patria prima locum.
Hinc gnatos, charóſque tuos curare parentes:
Pòſt tibi quos ſanguis, quos quoque iunxit amor.
Nec, quos paupertas, quos morbus, quóſue ſenectus
Oppreſſit, ſpernas: ſed miſerere magis.
Inter & hos, ſi quos morum commendat honeſtas,
Hos oculis propiùs intueare tuis.
Sunt etiam, qui te quondam iuuêre, iuuandi:
Sed referant fœnus tunc in amore vices.
Vt iubet Heſiodus, campos imitêre feraces,
Semina qui domino multiplicata ferunt.
Eſt tamen vt caueas, ne, dum ſis vtilis vni,
Id damno alterius feceris, atque malo.
Prouideas pariter, dum vis nimius eſſe benignus,
Ne tibi res deſit, atque aliena petas:
Sæpe etenim cenſu conſumpto prodigus omni,
Aut rapit, aut turpem contrahit ipſe notam.

Non etiam vt magnus fias, te dede rapinæ:
Nam neque quò regnes, ius violare licet.
Nec tantùm à iusto violentia longiùs absit:
Sed fraus atque dolus debet abesse procul.
Vulpeculæ fraus est, vis est innata leoni:
Vtraque sed iustis est aliena viris.
Quin populo ex omni, nullus capitalior illo,
Qui lupus est intùs, pelle videtur ouis.
Nec solùm facto, fit sæpe iniuria verbis,
Obiectes si cui crimina falsa reo.
Quod verum est semper profer, sempérq; tuere;
Sic nihil vt vero tu venerêre magis.
Nec verum credas violari posse negando,
Quin sic relligio est, tum violata fides.
Nam licet in testem non sit Deus ipse vocatus:
Attamen is custos, vtróque testis adest.
Et si quando licet mentiri, fortè licebit
Tantillum, vt vera sint manifesta magis.
Quiq; fidem vt seruet, fuerit non vera locutus,
Forsitan est veniam dignus habere suam.
Est seruanda fides sic, vt constantia semper
Adsit pollicitis, pactáque sancta velis.
Sæpe tamen fateor tempus contingere posse,
Quòd neque damnandum sit, violare fidem:
Vt quia promittam tibi quod non vtile fiat,
Aut mihi plus noceat, quàm tua facta iuuet.
Theseus optasset, Neptunum pacta negare,
Cum traxit miserum curribus Hippolitum.
Non commissa sibi iustus secreta loquatur,
Sed taceat quicquid non licet ore loqui.
Vocibus ambiguis litis non semina iactes,
Iudicium certum sed magis ore feras.
Aut potiùs taceas, cum non sit causa loquendi;
Sæpe sibi, atque aliis garrula lingua nocet.

Publica si quando tibi sit commissa potestas,
Aut si turba tuæ sit numerosa domi;
Corrige, quem facinus, quem reddit culpa nocentem:
Non laus est, lenis quòd repute re nimis.
Nam peccare facit multos, qui ignouerit vni:
Dumq; vni prodest, pluribus ille nocet.
Quicquid peccabunt multi, te dante fauorem,
Cunctorum iure es criminis ipse reus.
Sed fauet is, si quis non punit crimina, Præses:
Iudicis est nimius virga benigna fauor.
Subruit ille hominum cœtus, & subruit vrbes,
Per quem iusta malis pœna remissa fuit:
Subruit, vt flammam qui multam spargit in ædes,
Aut remouet portis, hoste premente, feras.
Non erit hic lenis ciuis Princepsue vocandus,
Sed dici potiùs pestifer ille potest.
Non tamen in pœnis mensuram excedere fas est:
Est pulchrum rebus omnibus esse modum.
Supplicium sumens, non sis immitis & asper,
Lætus vt alterius tu videare malo:
Sed plecte inuitus, veluti sis tractus ad illud
Officium, & doleas tanta patrasse reum.
Quin quoque si plures eadem dat causa nocentes,
Non illum absoluas, hunc retinere velis.
Non pœnâ afficias hos, dum tu munere donas
Illos, quos facinus arguit illud idem.
Improbitas eadem, pœnam patiatur eandem:
Nec genitrix huius, illius hostis eris.
Sic fertur solers quas nectit aranea telas,
Solùm pro minimis fila parare feris.
Si veniat crabro maioris ponderis, illas
Perfringit telas, dilaceratq; leueis.
Inuoluunt minimas pendentia retia muscas,
Quarum cum misero murmure vita perit.

Sic ſolet & pauper puniri lege ſeuera,
Si peccat: diues lege refixa fugit.
Si tibi deliquit quiſquam, non vltio maior
Delicto fuerit: ſufficit eſſe parem.
Si tamen ignoſcas, vindictaq; nulla placebit,
Iuſtior es, multò gratior atque Deo.
In famulos etiam iuſtum ſeruabis, & æquum:
Iis iuſta impendas, nec niſi iuſta petas.
Hos credas fratres nobis natura creârit,
Vt ſæuire nefas latiùs eſſe putes.
Abijce, ſi grauiter tibi peccant, vel miſerere,
Si leuiter: ſapiens quis queat eſſe ſatis?
Iuſtitiæ poſtquam fineis reſerauimus ipſos,
Dicamus fortem, magnanimumq; virum.

DE MAGNANIMITATE.

MAgnanimum fateor, qui, quò teneatur honeſtum,
Vltro dura ſubit, qui neque ſæua pauet.
Non timet hic homines, non & diſcrimina mortis:
Quidquid contingat, ferre paratus adeſt.
Non animum magnum poſſunt tormenta minæq;,
Vnica ſed ratio ſancta mouere poteſt.
Non tamen expoſcit temerè diſcrimina, quanquam
Effugiat timidi nomen habere viri.
Stultius haud quidquam, quàm ſe offerre periclis:
Cum poſſit tutò, non minùs illud idem.
Eſt nimiùm demens, tranquilla ſi quis in vnda,
Spumiferos æſtus optet habere freti.
Qui patriam inculcat, violat qui publica iura:
Non vir magnanimus ille putandus erit.

Est audax potiùs, temerarius, impius, amens,
  Est quicquid possit lingua referre mali.
Nec vir fortis erit, quærens sua commoda: sed qui
  Vim prohibet patriæ, nec facit ipse suæ.
Nulla animi laus est, nulla est præstantia facti,
  Iustitia vnde procul est, patriæq; salus.
Nec nisi vir rectus, vir simplicitatis amicus,
  Magnanimi, & fortis nomen habere potest.
Non te factorum delectet fama tuorum,
  Sed per se placita sint benefacta tibi.
Magnanimus claris in gestis ponet honestum:
  Et populi voces respicit ille parùm.
Non magni est animi qui vulgi pendet ab ore:
  Sed dare qui potuit, quod cupit ipse, sibi.
Qui nimium tribuit titulis, & quæritat illos,
  Ille nimis vanus, & puerilis homo est.
Est animi imprimis magni, res spernere cunctas
  Externas, nimiùm quas rude vulgus amat.
Res humileis spernes: animus petit ardua magnus:
  Quicquid habet tellus, se putat esse minus.
Non oculus quicquid cernit, vel dextera tangi',
  Sed quæ mente capit, ardua, & alta putas.
Qui spernit terras, animo cœlestia tangens,
  Illo non vllus, vt puto, maior erit.
Atqui magnus homo est, quisquis versatur in imis,
  Et neque de terra tollit ad alta caput.
Quis neget esse hominis magni, virtute mereri
  Dignum cum summo Rege tenere locum?
Ergo non magnus, sed maximus ille feretur,
  Qui summi meruit aulicus esse Dei.
Quis neget esse virum fortem, qui viribus vrbeis,
  Et longa magnas obsidione capit?
Ergo non fortis, sed erit fortissimus ille,
  Qui sistet capta victor in arce poli.

Non

Non hominem magnum terrent quicunque labores,
Vt tandem absoluat, quod bene cœpit, opus.
Sic te non pigeat pulsare palatia cœli:
Vt reseret facilis ianitor ipse fores:
Non quenquem renuit pulsantem ianitor altus,
Et nulli non dat, si modò iusta petit.
Quare age non vnquam tu brachia fessa remittas,
Quandoquidem mox te præmia certa manent.
Palmam fine feres, ad finem pergito: namque
Æquore decurso, digna corona datur.
Nec finem nimiùm tibi credas esse remotum:
Cum minimè reris, sæpe propinquus adest.
Non animus magnus seruit, sed liber ab omni
Est vitio, recti perpetuúsque comes:
Nec patitur luxus superet, turpisq́, libido:
Sed superat sensus fortior ipse suos.
Seruitium maius non est, nec turpius vllum,
Quàm quo sub vitÿs mens religata iacet.
Libertas animi vera est, quam nulla voluptas
Imperio cogit, seruitioq́, premit.
Nil admiratur, nisi quod videatur honestum;
Nil nisi quod semper, quod propriumq́, manet.
Casibus aduersis constans succumbere nescit,
Tanquam si semper res sua salua foret.
Sed nihil aduersi censebit maximus ille,
Omnia qui in mente credit habere bona.
Ille autem solus complectitur omnia mente,
Pectore cui Christus nocte, dieq́, sedet.
Aspectum seruat, grauitas quem vestit, & ornat:
Nec trepidat verbis, languidiúsque sonat.
Non magni est toruos oculos, vultúsque minaces,
Sed magis est mitis frontis habere decus.
Non etenim fortis gestu, vultúque probatur:
Sed facto, atque animo fit mihi magnus homo.

Non quia tu populi verearis ferre repulsas,
Propterea res est publica agenda minùs.
Non patriam linquas, quia sit tibi pugna futura:
Non aliter fortis noscier ipse potes.
Præterea quem sacra fames, & forma mouere
Cœperit, haud magnus, imò pusillus homo est.
Tormentet quamuis scelerata pecunia paruos,
Esse tamen magnis illa molesta nequit.
Nil minus est animo, nil est angustius illo,
Qui seruit nummis, cui dominantur opes.
Ille autem est fortis, qui scit contemnere pauper
Diuitias, animo non cupiendo suo.
Aut si diues habet, qui sic partitur amicis,
Subsidio ut multis gaudeat esse viris.
Quàm vulgata viros inter sententia Pyrrhi est,
Cum redimit captos saucia Roma suos?
Inquit enim Pyrrhus, pretium numerare volenti:
Non aurum posco, non mihi dona dabis:
Certemus ferro, non auro: cauponanteis
Contrectare aurum, nos decet arma viros.
Dignum rege quidem verbum: genus Æacidarum,
Ostendit magnum viribus, atque animo.
Nec minor ipse animo (Curi Dentate) fuisti,
Cum tibi Samnites aurea dona darent:
Torrebas modicum rapas tu lentus ad ignem,
Explicuit Samnis cum sua dona cliens.
Malo equidem, dixti, figuli cœnare catino,
Quàm fuluis: tecum munera missa refer.
Non aurum volumus, potiùs sed habentibus aurum
Esse super volumus, hoc cupimusq; magis.
Corpore sunt etiam subeunda pericula rerum,
Sunt res difficiles, improbriorq; labor.
Non tamen hæc temerè, sed rectiùs antè videndum.
Quid ratio assentit, quid fierive negat.

Non etenim tentet sese maiora, suisq;
Viribus, vt cœptum turpe relinquat opus.
Sæpe nimis fidens sibi magna negotia sumit,
Quæ neque cum peragat, dedecus inde refert.
Attamen & caueat, nimiùm dum prouidet omne,
Ne visus trepidam quærere velle fugam.
Nempe mori præstat, quàm turpem viuere vitam:
Seruitio mors est anteferenda viris.
Non certes armis, nisi cum certare necesse est:
Namque ferum nimis est, conseruisse manus.
Nunquam suscipias bellum nisi pacis amore:
Sed pax nil fraudis, nil habeatq; doli.
Dignius in magno nihil est, quàm parcere victis:
In quo naturæ conuenit ille Dei.
Non tantæ est laudis, vi debellare superbos,
Quantæ est clementem se, placidumq; dare.
Inter Cæsareas virtutes prima refertur,
Quòd placidus victis ciuibus ille fuit.
Magnanimum mitem fecit natura leonem,
Prostratis pueris, exiguisq; feris.
Non nisi præmonito dudum confixeris hosti:
Námque animos timidos indicat ipse dolus.
Non odio quenquam, nec sis liuore sequutus:
Hoc etenim angustis mentibus esse solet.
Si quis te verbis, vel factis læsit iniquis,
Hunc tecum reputa nil nocuisse tibi:
Sed tantùm mentem dicas habuisse nocendi,
Et mentem optatum non habuisse suum.
Nam nisi se lædat, certè non læditur vllus:
Namque alius mentem tangere nemo potest.
Cumq; vlciscendi fuerit tibi facta potestas,
Hoc pro vindicta sit potuisse satis.
Vltio nulla quidem maiori cedet honori,
Quàm tibi quæ spreta, quæque remissa fuit.

Occulto quenquam non carpes ipse susurro:
Sed si quem argueris, aggrediare palàm.
Magnanimum faciet tantùm mens conscia recti,
Mens pura,& simplex, intemerata fides.
At trepidum facient sordes,& crimina vitæ:
Omnia iam metuit, quem sua vita premit.
Cor mundum nunquam torpet formidine tristi:
Nam quicunque sine est crimine,quid metuat?
An mortem? munus sibi quam natura parauit,
Per quam non dubius regna beata subit:
An vel supplicium? cuius non ille dolorem
Sentit, dum sanans vulnera Christus adest.
Quid timeat,quem Christus amat, quemq; ille tuetur?
Numina cui cœli cuncta benigna fauent?
Martyribus potuit quis quondam inferre timorem?
Vincere tam magnos qui potuêre viros?
Non illos reges superarunt, nónque tyranni:
Non populi, admissæ nec valuêre feræ.
Præsidibus coram iuuenes, puerìq; senésque,
Et fragilis mulier, non habuêre metum.
Non arcus,non arma neci districta,rogúsque:
Non iaculis sæuæ,verberibusq; manus:
Non carcer,non longa fames,tormenta, sitisque:
Non oleum, non pix, nónque fluenta maris:
Munera, nec regni partes, promissaq; regum
Coniugia, in turpem non pepulêre fugam.
Nec tantùm natos læti valuêre parentes
Spectare in flammis, in crucibúsque suos:
Quin magis infanteis genitrix hortata tenellos,
Et frater fratrem, sponsaq; chara virum.
Quis possit sanctos morientes dicere victos?
Victores potiùs morte fuêre sua.
Fortius,aut maius nihil est quàm vincere mundum,
Vincere quàm terras,& superare polos.

Nil

Nil pariter fœlix homini, paritérque beatum:
Nil pariter dulce, quàm tibi (Christe) mori.
Nec tantùm gladio, sed viui possumus ipsi,
Hoc tibi contempto corpore Christe mori.
Qui gladio moritur, tantùm semel occidit ille:
Occidit hic sæpe, qui sua membra domat.
Nec datur hanc cunctis gladij contingere mortem,
Qui cupiunt: Gladius gratia summa Dei est.
Quem fuerit Christus dignatus morte perire
Consimili, certè est proximus ille Deo.
Iam satis in magnis animis versata Thaleia es,
Nunc reliquum propera sancta referre pede.

DE TEMPERANTIA.

DIximus inuictas mentes, referre modestas,
Et locus, & tempus, propositumq́, monet.
Qui cohibet motus animi, seruatq́, decorum
Dictis, & factis, is moderatus erit.
Ergo vt sis talis, tecum tua vota rependas:
Et bona persequere, cætera missa face.
Sunt bona, quæ simplex tantùm natura requirit:
Non ea, quæ fastus ambitióque iubet.
Non eget hic multis, qui se possederit ipsum:
Qui se possideat, se putat esse satis.
Omnibus & rebus prædiues semper abundat:
Esse vel absque opibus dicier ille nequit.
Nam se quisque potest per se præstare beatum,
Si modò possideat omne, quod intus habet.
Cui sua non sat sunt, aliud sed quæritat extra,
Ille miser semper, semper egenus erit.

Nam numero quamuis habeat sibi plurima diues,
Plura tamen multo semper habere cupit.
Sese autem totum, ni fallor, possidet ille,
Qui sanæ est mentis, quiq; videnda videt.
Corpore ceu totus censetur, & integer esse,
Omnia qui validus integra membra gerit.
Contrà non totus censetur lumine cassus,
Nec si cui nasus, pesq; manusq; deest.
Sic etiam, si cui caligant lumina mentis,
Mersus in errores, non sibi totus adest.
Ergo habe te primùm, nec res perquire remotas:
Pars tibi cum desit, proxima quæque tua est.
Vt sese prudens habeat, de corpore morbos
Pellit, & assiduè noxia cuncta cauet.
Quis nam consultò sumit, potatq; venenum?
In foueam quis se præcipitanter agit?
Quin si quis biberit casu vel fraude cicutam,
Antidotum medicos protinus ille petit.
Si cui crus fractum, subitò conducet aliptem,
Quin oculis lippis & medicina sua est.
Quod magis est dicam, claudus si incedit asellus,
Continuò fabrum tu proprio ore vocas.
Cur quoque si morbus sensum, mentemq; grauauit,
Non adhibes curam, respiciasq; tibi?
Hoc etenim cura est maior tibi mentis habenda,
Quo superet corpus nobilitate sua.
Quid iuuat in tantos illam mersare labores?
Semper vt ancipiti se rotet illa malo?
Cur illam in flammis noctésque diésque fatigas,
Et perdis melius, quod potiúsque tenes?
Impius es nimiùm, nimiùm crudelis, & asper,
In te qui proprias inijcis ipse manus.
Quid tantis certas inuoluere retibus illam,
Scilicet vnde volens explicuisse nequis?

Et quatitur vigilans curis, quatiturq; quiescens,
Acta velut stimulis irrequieta furit.
Tu tanquam tortor, tanquam Bellona flagello
Persequeris sæuus, illa misella fugit.
Nonne foret satius de corpore perdere dextram,
Quàm partem, cuius viribus ipse sapis?
Quàm partem, è summo quæ est tibi tradita cœlo,
Qua sine cum reliquis annumerere feris?
O tibi quàm falsa est spes viuo, & funere functo,
Si vitæ & mortis dux tuus æger abest.
Sunt ergo in primis morbi de mente fugandi,
Quò tibi sis totus, deficiatq; nihil.
Hanc tu per salubreis, & rectos dirige calleis,
Sana tibi officium præstet vt ipsa suum.
Sed ne te longum teneam, charissime Lector,
Officium sanæ mentis id esse puta:
Vt tantùm speret quod prosit tempore in omni,
Quodq; sit immensum, vel sine fine bonum:
Vt timeat quicquid possit sine fine nocere,
In quo non adsit, qui ferat vllus opem:
Omnibus vt studijs solers ea gaudia quærat,
Quæ nullus morbus frangere, visq; potest:
Vt doleat solùm damnum, quod nulla voluptas
Consequitur, vel quo vita salusq; perit.
Cætera nil pendas, nisi quantum penditur vsus
Hospitij, vnde putat hospes abire citò.
Quin ea tu pondus credas, morbosq; grauanteis,
Quæ te vel perimunt, vel remorantur iter.
Debet onus, morbúmque simul vitare viator,
Vt peragat cœptam, quam cupit ire viam.
Est via, qua gradimur, vita hæc: erit altera vera
Patria; perpetuum vel dabit exilium.
Si patria, ad charos proauos charosq; parentes
Ibimus, vt constet omnibus vna quies;

Sin verò exilium, capiet nos vltima labes:
Accipiet fletus, perpetuúsque rogus.
In patriam redeunt, qui freti munere sanæ,
Mentis ab aduersis se explicuere malis:
Exilium contrà subeunt, qui erroribus acti,
Vertere se ad verum non potuere bonum.
Mens errat, quoties ratio non imperat, & cum,
Quæ bona sunt, cernit, deteriora sequens.
Sed nimium fuimus digressi, iámque redire
Causa monet, nostrum propositúmque sequi.
Incœptum fuerat nostrum, moderatio motus:
Quódque nitet rebus, conspicitúrque decus.
Hac in re noster sermo versabitur omnis
Tam liquidò, quantum nostra Thaleia potest.
In primis igitur studeas seruare decorum;
Vis magna officijs eius inesse solet.
Dicitur id duplex, cum quoddam sit moderantis,
Quoddam commune, quod generale magis.
Quod commune ferunt, est quod comitetur honestum
Omne, & inest illis, nec valet esse sine.
Hoc magis apparens oculis, simul auribus extat,
Hoc sine nil rectum, nil reor esse bonum.
Non aliud fuerit quàm conuenientia rerum,
Quas homines rectè, vel sapienter agunt.
Et velut in toto confusa est corpore forma,
Nec tamen est corpus, sed magis id quod inest:
Sic etiam recto censetur inesse decorum,
Quod rectum exornat, quódque videre iuuat:
Sic mouet hoc animos, oculos vt forma venusta
Corporis oblectat, detinet, atque mouet.
Aptiùs id cernas interno lumine mentis,
Quàm verbo aut calamis id reserare queam.
Sed decus est aliud, quod partem spectat honesti,
Quæ proprios motus temperat, atque regit.

Hoc habitu, gestu, mensura, voce, pudore,
Est positum, in cultu, tempore, túmque loco.
Hoc facit vt placeas, gratus sis omnibus vnus,
In populum de te fama perennis eat.
Nec spernas, populus de te quid sentiat omnis:
Est graue cunctorum spernere iudicium.
Iudicio inserui populi: námque esse superbus
Creditur is, solus qui sua facta probat.
Offendunt animos hominum deformia quædam,
Vt violant corpus spicula missa manu.
Qui tamen offendunt, hos dicimus inuerecundos:
Dicimus iniustos, qui violenta mouent.
Corporis haud tantùm seruandum crede decorum,
Est animi interius sed magis atque magis.
Ast animum poterit componere quisque decenter,
Imperium ratio si tenet ipsa suum:
Aut si deiecta est propria de sede: resumit
Confestim solium, quo sedet illa, sacrum.
Hic primùm turpi tu te seruabis ab ira,
Deformat vultum, quæ simul, atque animum.
Turpius irato quid possis cernere vultu,
Cum fluit à rabido spumeus ore liquor?
Sic despumat aper cinctus latrante caterua,
Sic etiam frænis exagitatus equus.
Non hominem dicas, feruens quem concitat ira,
In Furias versum incipit esse fera.
Consilium perdit, tanquam furiosus, & amens:
Pœnitet hunc facti protinus inde sui.
Quò pestem hanc fugias, tecum meditaberis antè,
Vt constes, si te causa furoris adit.
In specula tanquam vigilat, qui præuidet hostes:
Sic vigila, incauto ne ruat ira tibi.
Egrediénsque domum, tanquam certamen adires,
Limine sub primo prouidus arma cape.

Te-

Teq́; para, ſicut timeas ne fortè latrones,
Aut tibi non viſus hoſtis obeſſe queat.
Si tamen incautus fueris prolapſus in iram,
Ne tuleris merſum te iacuiſſe diu.
Intereà nullo ſumas de crimine pœnas,
In pœnis vllum non habet ira modum.
Sæuitiam nimiam tu deteſtabere ſemper:
Et modicas pœnas tu pius vltor ames:
Præcipuè dulceis genitor ſi affligis alumnos,
Cum modica in natos pœna ſit apta patris.
Ad veniam pronum cùm te natura creârit,
Syluestres crudus non imitêre feras.
Eſt quoque vitandus motus contrarius iræ,
Qui ſemper ludo vertitur, inq́; ioco.
Non nos ad ludos genuit natura iocoſq́;,
Sed multò grauius illa requirit opus.
Vtilis in dictis, ſis pluſquam voce facetus:
Seria ſint crebrò, rarior ipſe iocus.
Non tamen illa vetat nos ludere, nonq́; iocari:
Sed iubet in rebus omnibus eſſe modum.
Non decet, vt tanquam durus fugiaris & aſper:
Nec quoque contemptus ſis leuitate tua.
Gloria non ludo tibi ſit quæſita, iocoq́;,
Vt tota fias ludius vrbe vagus.
Vt licuit feſſis vires reparare quiete,
Sic ſalibus raris te recreare licet.
Cumq́; iocum miſces, ſic moderabere dictis,
Ne facilè ex ipſa tu grauitate cadas.
Sit iocus ingenuus, moderatus, ſit verecundus,
In quo vel multùm luceat ingenium.
Ergo vbi tempus erit, non tanquam ſcurra volabis:
Sint ſalibus pondus, geſtus & ipſe grauis.
Vox tua non nimio fuerit clamore ſoluta,
Nec citus inceſſus, cuiq́; tumultus ineſt.

Non lædant quenquam, caueas, tua verba iocosa:
Contristent nullum, sint sine dente sales.
Nec ridere vetant quenquam mea scripta modestè,
Sed nimium risum forma decora vetat.
Turpis enim risus nimius: nam fusius vbique,
Quid pueri, & fractus, quid mulieris habet.
Est odio dignus, qui furtum riserit, & qui
De damno alterius soluerit ora iocans.
In ludis vites, quo quæstus quæritur, & quo
Iacturam nimiam temporis ipse facis.
Si fueris iuuenis, ludum tibi quære laboris
Qui causam præstet, quem moderare tamen:
Ludere non vnquam vidi, nec perdere tempus,
Egregium digna cum grauitate senem.
Nec iuuenem vidi nimio se dedere ludo,
De quo præcipui spes sit habenda boni.
Sit tibi congressus cum doctis, cumq; peritis,
Cum studio lassus, te recreare cupis.
Ingenij vires auget meditatio, gressus
Incolumes artus non minus ille facit.
Sentiat & frenum Veneris, cibiq; voluptas,
Ne quantum libuit, sit spatiata procul.
Qui nimis indulget Veneri, paretq; palato,
Re pecus est, tantùm nomine dictus homo.
Quisque Cupidineas poterit compescere flammas,
Qui fomenta rogis abstulit apta suis.
Quiq; nihil voluens animo, quod concitet ignem,
Nec nisi seruata sobrietate bibit.
In pugnam dubij noli prodire duelli:
Cum Venere & mensa prælia inire caue.
Nec tentare velis quàm sobrius, atque pudicus,
Cum Thais & mensa sit tibi structa propè.
Difficile est, flammam non se inclinare repentè,
Proxima dum rapido sit sita stupa rogo.

Turpia quò vincas, fac certes eminùs illis,
Fac tua ne subeat tecta petulca cohors.
Ne veniant intrò, cum vectibus obstrue portas,
Non tutum est illis conseruisse manus.
Non sine te victo, credas, in fine recedent;
Ipse triumphatus, & spoliatus eris.
Quaeritur hac in re solùm fugiendo triumphus;
Quod mirere magis, est data palma fugae.
Denique captiuus si fortè Cupidinis ires,
Te properè redimas, quàm minimo aere potes.
Excute de miseris laqueos ceruicibus ipsos:
Vim facias, fugias; est mora plena mali.
Nam quicunque fuit Veneri blanditus, ab illa
Duriùs affectus ignibus esse solet.
Cumq; homo sis, certè diuinae mentis imago:
Vt Deus à carne est; sic procul esse stude.
Quamuis clam pecces, semper tamen est tibi testis:
Cur alium, quàm te, tu verearе magis?
Qui latitant, intùs motus depone decoros,
Nec minus id cures, ij quia fortè latent.
Namque parum refert, quòd nemo perspicit illos,
Quos tacitò tecum nocte dieq; vides.
Omnibus est vitio Veneris damnosa libido,
Sed nihil in senibus foedius esse potest.
Praeterea senibus nimirum conuenit illud,
Exemplo vt iuuenes, consilijsq; regant.
Se praestent tales coràm, sermonibus illis,
Vt possint multo semper honore coli.
Hoc solo quondam fuerat veneranda senectus;
Hoc solo antiquos ij coluêre patres.
Sed contrà iuuenes senium venerentur, honorent;
Sint comites longae, subsidiumq; viae.
Curia si poscat, seu sacri festa diei,
Haerebit senibus officiosa cohors:

Ex quibus optabunt, cuius præcepta sequantur,
Gesta simul cuius sint imitanda magis.
Est (fateor) magnum signum virtutis in illo,
Obsequio gaudet qui celebrare senem.
Confirmet iuuenum labor, & patientia corpus:
Arcendi à Venere sunt, nimioq; mero.
Sintq; cibi viles positi, vulgataq; mensa:
Nam tantùm venter, non saturanda gula est.
Non epulas iuueni mittat famosa popina,
Sed quas decoxit parca coquina patris.
Sed neque desidiæ dederint se ætate senili:
Quis neget à senibus plurima posse geri?
Aut leget, aut scribet, cum primum ex æde reuersus
Sacra, vbi iam primo Sole oriente fuit.
Aut puer addiscat, tum plurima corde reponat:
Nam facile est puerum cogere ferre iugum.
Ne cures, sensus si non percepit ad vnguem,
Cum recitat multos ordine mente libros.
Nam sparsum in terra semen, producere germen
Differt per menses, & tamen inde feret.
Interea terræ matris nutritur in aluo:
Cui tacito vires suggerit illa suas.
Sic puer à teneris quæcunque acceperit annis,
Reddere iam fructus sentiet illa senex.
Sit tibi conueniens cultus, grauitatéque dignus;
Nec retegat vestis, quod tibi corde latet.
Vestis enim multos molles detexit: & intus
Innatum prodit, quod latet vlcus iners.
Quæ rubet in summo carnis vesica pusilla,
Est index infrà sanguinis illa mali.
Delicias potiùs credas mulieribus aptas,
Quamuis, nec nimias in muliere probem.
Quare deliciæ si sint, non mollis inhære,
Nec, si non fuerint, auxius ipse pete.

Fœmineos cultus & gestus sumere molles,
Vir putet indignum, ridiculumq́ simul.
Quid magis est contra naturam, siue decorum,
Quàm sub fœminea viuere veste virum?
Sorde tamen careas, ne tu videaris agrestis:
Mollitiem pariter, duritiemq́ fuge.
Sis pauper quamuis, tu mundè viuere debes:
Nam neque, qui pauper, sordidus esse licet.
Nec qui te mollem prohibet, te suadet agrestem,
Et durum: quod stat inter vtrumque probat.
Dedecet, extremis nimium quodcunque propinquat:
Est laudi, centrum quod mediumq́ tenet.
Simplicitas mensæ placeat, non arte paratæ,
Quæ possit tantùm tollere parca famem.
Sufficiens victus tibi sit, nec præbeat vllam
Mensa voluptatem; sed tibi nuda cibum:
Excitet ipsa fames ieiunum longa palatum:
Non sapor inuentus mulceat arte gulam.
Fercula non numeres, escas sed posce salubres,
Et placeat quæ olim cœna placebat auis.
Nec magni esse puta, quòd gloria parta culina
Sit tibi; sed potius sobrietate stude.
Nec tam parcus eris, subeas quòd nomen auari,
Et sias vulgi fabula trita tui.
In minimis rebus ne cures figere leges,
Lætitiæ vt nullus sit latus vsque locus.
Nam res parua quidem permagnum dedecus adfert:
Et tamen illa nihil vtilitatis habet.
At cum sint multæ partes, causæq́ decori,
Præcipua est, scimus qua variare vices.
Non est semper idem, sed quoquo tempore honestum,
Vt Proteus multas vertitur in facies.
Quidquid enim iuuenem decuit, puerumq́ tenellum,
Non eadem possunt illa decere senem.

Conditio

Conditio, officium, tempus distinguit, & ætas,
Vt modò quod decuit, nunc tibi turpe putes.
Iamq; magistratus, modò quod priuatus agebas,
Desine: nunc aliud publica causa monet.
Quæ fuerant medijs tibi verba ferocia castris,
Vrbe morans mittas: respuit illa toga.
Si studijs ageris iuuenilibus ipse senescens,
Scito quòd officium deseris omne tuum.
Si neque mutauit mores prouecta senectus,
Vt tetrum monstrum, diffugienda tua est.
Optasti iuuenis pertingere adusque senectam,
At nunc optanda est altera vita seni.
Ridendus senior, pueri qui suscipit artes,
Tanquam si in cunis nunc recubare velit.
Aspice quàm differs alijs in veste sacerdos,
Tantum differre moribus ipse velis.
Et quo maior apex cingit tua tempora, tanto
Est morum cura maior habenda tibi.
Non facias vt quisque facit, cum non tibi quisq;,
Collatus fuerit: perfice maius opus.
Si leo sis factus, mores assume leonis;
Non vltra mores muris habere licet.
Cumque oculos Aquilæ dederit tibi Christus, in altum
Suspice, nec pergas vertere talpa solum.
Cum fueras miles, castrorum tela mouebas:
Nunc Christi miles, accipe tela, crucem.
Cum medicum gereres, curabas corpora morbis:
Nunc debes factus pascere pastor oues.
Aduigilans noctu pastor custodit ouile,
Ne pecudes perdat vis rabiosa lupi.
Nec satis est, sese pastorem reddere saluum,
Sed debet saluum reddere & ipse gregem.
At qui cum propria vitam contemnit ouilis,
Amotus proprio iure erit ille grege.

Pastores ouium multi sese esse fatentur,
Sortiti falsò nomina tanta sibi.
Nam neque ieiuni curam meditantur ouilis;
Nec quæque, si cupiant, munera ferre sciunt.
Quin satur est pastor rarus, licet omnia plenè
Suppeditet stomacho luxuriosa gula.
Adde etiam, nulla careas vt parte decori:
Prospice, persona quæ magis apta tibi.
Est alij laudi, vultum seruare seuerum:
Ast alij læta frons magis apta sedet.
Si velit hic tristem se reddere, fiet ineptus:
Si velit ille hilarem, non magis aptus erit.
Est alius lenis, facilis, sermone facetus:
Hic quoque tristitiæ possit habere nihil.
Hic simplex, veri, & recti sit semper amicus;
Hic nisi cum multa nesciat arte loqui.
Quisque igitur teneat, sibi quod natura secundat,
Si modò nil vitij, nil fouet ille mali.
Est operæpretium doctos spectare colonos,
Semina qui reddunt congrua cuique solo:
Agricola in primis naturam quærit agelli,
Inserit hic plantas, quas regio ipsa cupit.
Collibus insigit vites, in vallibus Alnos,
In siccis melius crescit oliua locis.
Frigida castaneis sunt pinguia consita malis,
Littoribus Myrrhus, citrea poma virent.
Gaudet monte Pyrus, sed crescit aquatica lothos,
Et platanus riguis maxima crescit aquis.
Ergo tuam noscas naturam, hærebis & illi
Sedulus, vt præstes; nam sua quemque decent.
Ingenij splendore tui nitêre labora;
Et tibi non pluris sint aliena tuis.
Non bene deuitat, quod quis sortitur ab astris,
Nec facilè acquiret, quod sibi stella negat.

Quando

Quando metum ceruus deponet? quando leonem
Non timeat taurus? agnaq́; parua lupum?
Quando vel assuetam mittet vulpecula fraudem?
Aut erit auritus absque timore lepus?
Non vnquam mergus se mergere desinet vndis:
Non canet & coruus, nec modulatur olor.
Caprea non syluas, non linquet rana paludem,
Non gemitum turtur arbore mœsta canens.
Non aliter cupimus quidquam renuente Minerua,
Quàm nauta aduerso flumine ferre ratem.
Qui trahit aduersis nauem currentibus vndis,
Gaudere optatis non solet ille diu.
Quippe quòd amissis, superante labore, lacertis,
Reÿcitur præceps deteriore loco.
Sic sua qui spernit, captans aliena, frequenter
Amittens propria, non aliena capit.
Quiq́; vnum retinens, aliud studiosiùs optat,
Sæpe hic delusus stultus vtroque caret.
At si te munus Prætoris, siue Tribuni
Officium ignotum fortè subire iubet:
Vt quia verba foro tibi sint facienda disertè,
Cùm neque sis Rhetor, Grammaticusq́; minùs:
Tunc causam meditare priùs, scitare peritos:
Quod nescis discas: suppleat ille labor.
Vt si non possis nomen, laudemq́; referre,
Non referas saltem dedecus atque notam.
Quæ semel est autem viuendi forma recepta,
Hanc serues, temerè nec variare velis.
Si tamen est ratio mutandi, & perferat ætas,
Fac mutans doceas, quòd ratione facis.
Non leuis vt ventus, sed pro re mobilis adsis:
Constans, non durus, propositiq́; tenax.
Nam variare genus vitæ, leuitatis habetur:
Si temerè, leuitas non leue crimen erit.

Tunc quoque paulatim mutes: nam facta repentè
Versio, non hominum suspicione caret.
Ipse magistratus cum sis, tunc exue mentem
Priuatam, populi te caput esse putes.
Per te tunc populus loquitur, sentitq́, videtque:
Vtile quod fuerit omnibus ergo vide.
Publica priuatis præferri commoda debent;
Iuridicus debet immemor esse sui.
Tum decus obserues quod maiestate verenda
Sit dignum: mutes os, habitúmque tuum.
Multa quidem Prætor prohibet, sic plurima Consul,
Quæ neque priuato sunt prohibenda viro.
Multa etiam damnare solet tempúsque locúsque:
Quæ neque sunt alio tempore digna nota.
Iurgauit meritò Sophoclem collega Pericles,
Quòd puerum inspexit dum sacra iura daret.
Si fecisset idem campo, mediaq́, palæstra,
Causa fuit iurgi nulla Pericle tibi.
Ergo velut citharæ concordant ordine nerui,
Vt cupidas aures mulceat arte sonus:
Sic tempus, persona, locus concordet & ætas,
Officij vt species, eniteatq́, decus.
Est quoque priuati ciuis cum ciuibus æquè
Viuere, nec socios subdere velle suos.
Nec tamen inferiùs patiatur subditus esse,
Cum quo iura volunt viuere lege pari.
Non adeò simplex, vt contemnaris ab vllo:
Dumq́, velis lenis, languidus esse caue.
Non cuiquam visus sis ambitiosus, & audax:
Fac te submittas, non tamen abijcias.
Æquus eris paribus, sed nec contemne minores:
Maiores æqua tu quoque mente colas.
Non tamen hos metuas multa formidine tristis:
Nam quicunque sine est crimine, non metuit.

O quantum debes, turpi tu labe carere!
    Res sola hæc homines absque timore facit.
Factio non placeat: communis pacis amator
    Consule tranquillæ, perpetuæq; rei.
Qui bene gesserunt iam publica munera, vel qui
    Nunc præsunt, merito semper honore cole.
Quos quoque vulgauit virtutis nomen, honora:
    Pulchrum est & natis esse in honore patres.
Ipse peregrina si fortè moraris in vrbe,
    Nullus vrbanæ sit tibi cura rei:
Sed tantùm proprij maneat tibi cura negoti,
    Ne tibi quis dicat, aduena vade foràs.
Sed neque tu debes peregrinos spernere ciuis;
    Accipias quenquam mitis in vrbe tua.
Durus in externos, hominem sese exuit omnem,
    Et versum in sæuam se probet esse feram.
Non alia causa vertit sua membra Lycaon,
    Quàm quòd in externos sæuus & asper erat.
Omne tibi credas quòd sit tolerabile pondus:
    Sed quod turpe grauat, non tolerabile erit.
Turpe grauat, quidquid mores subuertit honestos,
    Et quidquid famæ te facit esse malæ.
Turpia naturæ celabis membra verendæ;
    Nam natura, tegens illa, magistra tua est.
Histrio, qui in scenam vadit, sibi subligar aptat,
    Ne prodat quidquid lex verecunda tegit.
Non igitur tuleris, quòd te verecundior is sit
    Scenicus, impunè cui licet, esse malo.
Nec Cynicis credas, quibus omnia nomina honesta:
    Turpia sed caueas dicere verba palam.
Turpibus abstineas dictis, grauiora loquuties:
    Turpia iacturam dicta pudoris habent.
Sit tibi circuitus, cum dicere postulat vsus:
    Mens etenim, & lingua debet honesta loqui.

Turpia nam subeunt dicta ad penetralia mentis;
Sollicitantq; animum quem tenet alta quies.
Tamq; ea tu spernas, quàm res malè spernis olentes,
Quàm spernis lubricum progrediendo locum.
Nam quod olet, nares lędit, via lubrica plantas:
Sed lędunt mores turpia verba bonos
De qua nil didicit quisquam, non arte loquatur:
Nam sæpe est præscius, qui sua dicta neget.
Græca parùm doctus non differat ore Latinus,
Virgilij interpres nec quoque Græcus erit.
Qui studuit leges, dimittat de medicinis
Dicere, cui tantùm nescia credat anus.
Præterea incessu sua debet inesse venu[illegible]as,
Cum pateat semper omnibus ille palàm.
Sæpe etenim incessus grauiter censetur, ab illo
Namque animi mores sæpe videre potes.
Non igitur lentus, non sit festinus: ametur,
Quem neutra in parte dicimus esse nimis.
Non placet incedas, sicut qui fercula portant:
Nec sicut solita est tradita sponsa viro.
Non tamen vt nimio cursu defessus anheles,
Aut capite incuruo præcipitatus eas.
Nec minùs in verbis speciem formamq; decori
Inuenies: laudem ferre loquendo potes.
Dum loqueris socios inter, charosq; sodaleis,
Tunc insit sermo pressior ore tuo.
At cum verba foro facies, contentio maior,
Nisibus inq; aureis vox tua missa fluat.
Verba tamen studeas præclara exprimere voce,
Claram naturâ tum tua cura dabit.
Seria si tractas, vultus assume seueros:
Si leuius quidquam, sit tibi fronte lepos.
Iudicio fueris plusquàm sermone seuerus:
Sit tibi, quàm cultus, vita seuera magis.

Sit ſale conditus ſermo, cedáſque libenter
Conſorti, & vinci ſæpe putato decus.
Veridicus fueris, nulli tua verba ſecundent:
Sed tamen hac in re debet ineſſe modus.
Nam ſatis eſt certè, te diſſentire, fateri:
Cui non conſentis, deſine turpe loqui.
Auſculta ſocios, cum ſis tua verba loquutus:
Te ſolum turpe eſt omnia velle loqui.
Si quis contendat (vel falſum) crede proteruo,
Iurgia ne fortè ſint ineunda tibi.
Non ideo turbes alios audire volentes
Hoc, quia delectent te referenda parùm:
Quin patiens alios audi quæcunque loquenteis,
Exeat & ſermo rarior ore tuo.
Si iuuat aut triſtem te fronte, vel eſſe ſeuerum,
Non damnes illos quos iuuat eſſe hilareis.
Sit tibi contemptus nemo, quia purior ille eſt:
Conſilio & facto, ſed magis ipſe iuua.
Dum loqueris, caueas, ne ſermo lapſus ab ore,
Indicet id morbi, quod tibi corde latet.
Non quenquam carpes abſentem: namq; videris
Proditor incauti cædere terga viri.
Sed ſpectes etiam, ne ſis te carpere viſus,
Dum damnas illos, quos imitare viros.
Quoſcunque alloqueris, fac vt digneris honore,
Nec minimum è plebe ſpernere viſus eris.
Quin potiùs ſtudeas, omnes videaris amare:
Nam verè id fertur, non niſi amatus amat.
Cunctorum placidis ineunda eſt gratia verbis,
Et ſeruanda vetus ſemper amicitia eſt.
Non quenquam interroges acri, nec voce minaci:
Reſponſum mitis, tu faciliſq; dabis.
Non nimis extollas quenquam, nec preſſeris vllum
Laudibus, & vitijs: adſit vtriſque modus.

Sic

Sic lauda aut damna, ne possit dicere quisquam,
Iudicij minimum vel bonitatis habes.
Insuper idcirco non delectabere lingua,
Vulnus in absentes vt iaculere viros:
Quisque quòd absenteis carpentem signat, & odit,
Dum putat absenti non secus esse sibi.
Non tibi blandiri quenquam patiare, nec vlli
Tu blanditus eris: error vterque grauis.
Blanditus caueas, quòd tu merceris amicos:
Sed neque blanditus te magis vllus emat.
Non plus esse putes, si te quis laudat iniquus,
Quàm tibi si causa laudis iniqua foret.
Adscribe ad laudem veram maledicta malorum,
Summa etenim laus est, displicuisse malis.
Difficile est blandis verbis occludier aureis,
Egregium inprimis idq; refertur opus.
Non puto Syrenas alias, quas spreuit Vlysses,
Quàm blandas linguas: sunt ea monstra satis.
Semper blanda magis, quàm tu maledicta timebis:
Nam vitia ostendunt hæc magis, illa tegunt.
Quem sentit morbum, medicari enititur æger:
At quem non sentit, negligit, vnde perit.
Quod patet exteriùs, facile est curabile vulnus:
Phillyridem fallet, quod latet interiùs.
Non aliud, quàm sis, studeas in plebe videri:
Sed neque, quod non es, finxeris esse tibi.
Non etiam referas tua fortia facta, genúsque,
Et proauos, quidquid nobilitatis habes.
Non decet vt laudum quisquam sit præco suarum;
Nec decet alterius stemmata voce premat.
Alterius famæ dictis non liuidus obstes,
Cantator facti sis minus ipse tui.
Vt sapiens nullus populo sua crimina vulgat,
Sic neque virtutes prædicat ille suas.

Nam

Nam laus, vt fertur, proprio sordescit ab ore,
Præsertim falsa, milite digna leui.
Sed magis id facito, quò tu referaris ab omni,
Ductus in exemplum posteritate tua.
At sua qui fatuus diuulgat crimina multis,
Omnibus hic iure creditur esse furens:
Et seu falsa ferat de se, seu crimina vera,
Dignior est pœna, dignior ille cruce.
Si tamen acciderit, quòd sis ignotus, & ipsa
Sint tua; tunc parcus illa referre potes.
Fac noscant homines, fuerit tibi siqua facultas;
Ne tamen ijs fiat illa molesta, vide.
Nemo etenim accensam posuit sub corbe lucernam,
Aut oculos propiùs, quàm decet esse, locat.
Gloria nam studio non est tibi vana petenda:
Non sapit is, si cui gloria vana placet.
At vana est omnis: quia quidquid gessimus ipsi,
Non nos, sed summus dux fuit ipse Deus.
Propterea est omnis cœlesti debita Patri
Gloria; sic Christi dicere sponsa docet.
Immeritis igitur nobis est siqua tributa,
Hæc poterit vana dicier, atque leuis.
At si quem obiurges, cura ne percitus ira
Sis visus, sed quod doctus amore facis.
Sæpe nihil prodest nimiùm reprehensor acerbus,
Plus prodest hilaris; nam magis ille docet.
Errori veniam facilis donabis, & illi
Non dandam dices, si repetitus erit.
Si neque verba valent, & charior ipse reprensus,
Vtere carceribus, compede stringe pedes.
Non nimiùm longè fueris iurgando profectus,
Inter disiunctos acrior esse caue.
Si sapias, medicos iurgans imitare peritos,
Qui tantùm vt sanent putrida membra secant.

Sic tu, quò prosis, prudenter corripe charos:
Non odium quæras, dum malefacta refers.
Ergo, sit hoc rarò, cumq́; est iniuria, cesset:
Sit tunc, cum melior nulla relicta via est.
Si quis te contrà moneat, patiare monentem;
Qui monet, vt prosit, non grauè dicta feras.
Nam, si te meritò iurgauit, potuit ille:
Sin minùs, is voluit vtilis esse tibi.
Te si quando procax inimicus dente lacessit,
Vtere & aduersus hunc grauitate tua.
Heu, quantum nocuit sine ferro callidus hostis,
Si facit, vt solita tu grauitate cadas?
Non quidquam indignum sancto tibi decidat ore,
Quamuis ille canis improba verba latret.
Præterea intendas, ne sermo longius erret;
Digressus propera, luce reuerte domum.
Prospice, ne quisquam dicat iam luce propinqua,
Iam tandem ad causam, propositumq́; redi.
Denique cum sentis socios sermone grauari,
Desine, ne pergas longiùs esse grauis.
Non habites ædes, pictura, & marmore cultas:
Sed salubrem cures incoluisse domum.
Hanc seu tu fabricas, pretio seu suscipis emptam,
Aspice qualem vsus exigit ipse tuus.
Nam domus humanos cum solùm fiat in vsus,
Adsit duntaxat vsibus apta tuis.
Nec tibi de cultis domibus quærenda voluptas:
Sed magis è cella interiore tua.
Hanc si mundabis, miros tibi fundet odores:
Sume voluptates, quos cupis inde tibi.
Cumque domo verses, non toto tempore vitæ,
In cella maneas noctibus, atque die:
Propterea Assyrio cures hanc spargere odore,
Hæc cures omni quo decoretur ope.

Non igitur dominus pulchra noſcatur ab æde:
Sed domus à domino ſit celebrata ſuo.
Non decet vt totus tibi ſplendor ab æde petatur,
Splendorem domini ſed iuuet ipſa domus.
Non queat illa frequens in te ſententia dici:
Quàm diſpar dominus eſt tibi priſca domus!
Sæpe ego dicentes audiui tempore noſtro:
Heu antiqua domus quàm tibi diſpar herus!
Non etiam condas maiora palatia ruri,
Quàm modò præſcriptus dictet in æde modus.
Sic manum, geſtus, ſic os, oculoſq́, gubernes,
Iudicium vt præſtes, qualiter intus habes.
Quos autem geſtus aliorum ducis ineptos,
In te crede illos poſſe placere minùs.
At ſi quid dubitas, fidos tibi conſule amicos,
Vt quicquid peccas te monuiſſe velint.
Sic faciunt docti pictores, ſicq́, poëtæ:
Interrogant alios quale videtur opus.
Sed neque tu cupidus turpes ſectaberis artes,
Multarum vt dominus efficiaris opum.
Sed pariter fugias quæ ſordida lucra putantur:
Namque odij cauſas, inuidiamq́, parant.
Quare non cuſtos portus, non fœnoris auctor,
Non lanius, caupo: ſordet id omne genus.
Et ſordent omnes, quorum non artis emetur
Ingenium, ſed opus: id genus omne fuge.
Nil habet ingenij, quicquid vulgata Taberna
Expoſuit, quæq́, eſt prompta popina gulæ.
Alea, ſaltator, ſeruant nil prorſus honeſti:
Mercator tenuis, ſordidus ipſe quoque eſt.
Quiſquis emit merces, illos ſubitoq́, reuendit,
Periurus, vanus ſemper is eſſe ſolet.
Nil autem vano, & periuro turpius extat:
Namq́, homines fraudat, negligit ille deos.

At si mercator magnus sit mercis opimæ:
Vt puto, non magno vertitur ille probro.
Hic quoque laudari poterit si plenus, ad agros
Se tandem vertens, agricola esse cupit.
Nil melius cultu terræ, nil dignius illa:
Quæ pauca accipiens, plurima donat hero.
Hanc quondam mundi victores, rure modesto,
Vertere cum propria non rubuere manu.
Curia Conscriptos Patres cogebat ab agris,
Quique hodie est Consul, antè bubulcus erat.
Artifices inter medicus laudatur & archi-
Tectus, qui fabros ædificare docet:
Officij exactor non sis, si redditur vltrò
Gratia, non segnis ipse receptor eris.
Non citò credideris vulgo, quæcunque feruntur,
Sæpe fuit falsum, quod mala lingua refert.
Sæpe mali quærunt sub nomine simplicitatis,
Dum referunt falsa, præcipitare bonos.
Artibus istorum, quantum potes, ipse resiste:
Dispice quæ dicunt, dispice quæ faciunt.
Te placidum studeas rebus præstare secundis,
Nam magis id debes, quò magis ipse potes.
At si sint tenues tibi res, solertia quæras,
Ne fueris visus omnibus esse miser.
Non tua cum doleas, aliorum commoda narres,
Ne videare suis inuidus esse bonis.
Discere semper ama, nec sit tibi maxima cura,
A quo tu discas: sit didicisse satis.
Quod nosti, doceas alios id scire volenteis:
Sis memor ex alijs te didicisse prius.
Iamq; operi finem nostra præscribe Thaleia:
Tempore quæ superant commodiore canes.
Da veniam, lector, si sum nimis ipse profectus,
Nam nisi prodesse, nil mea Musa cupit.

FINIS.

PETRI CARMELIANI, in D. Mancini libellum de quatuor *Virtutibus, Hexasticon.*

Qui cupit eximios mores vitamque beatam
  Noscere, Mancini carmina docta legat.
Cardineas libro virtutes quatuor vno
  Is bene conscribit, moribus adsimulans.
Mancino cedant Curij, cedantque Catones,
  Edita vel quorum scripta fuere prius.

GVLIELMI DIVITIS, Gandauensis de passione Dominica, Elegia.

Quò fugis ah demens, vrgentibus vsque periclis?
  Quò tandem infœlix fœmina, virq; ruis?
Perdite quid properas certo te obtrudere letho,
  Securus quo te Christus amore petat?
Venit in hunc mundum Soboles diuina Tonantis,
  Quæ tenet ætherei cum Patre sceptra poli:
Ex Domino seruus nostræ sub imagine carnis
  Paruit, è vero passibilisq; Deo.
Tu cinis, & fugienda lues, sublimia poscis
  Turgide, nec quenquam credis habere parem.
Ille pius, iusto veneratus honore parentes,
  Polluit haud vllis Sabbata sancta malis.
Tu Patris, atque Dei qui te reparauit, abhorres
  Iussa: iuuat festos te violare dies.

Ille ſuum domuit tenui potúque ciböque
Corpus:& vt viuat, illius eſca fuit.
Tu Bromio indulges, Cypriam ſectare neſandam:
Exaturat ventrem ganea nulla tuum.
Sermo illi cunctis frugi; populúmque frequentem,
Quo licet ad cœlos ire, docebat iter.
Tu laceras fratrem dictis, Superósque laceſſis:
Te capit obſcœnis fabula vana iocis.
Ille manus odit, modico contentus, auaras:
Pauperis, & lætæ pacis amator erat.
Tu rapis, innocuum rabido petis ore cruorem,
Bella mouens, ne te ditior alter eat.
Obrueris cumulo vitiorum; nulla ſalutis
Cura, tibi medicam nec petis æger opem.
Diſce miſer quanti te fecerit, vt tibi ſummam
Det requiem, & ſuperi gaudia vera chori.
Ipſe Deus pro te capitúrque, & ſiſtitur Annæ,
Cum media hybernis nox veheretur equis.
Impetitúrque alapis, & iniqui voce miniſtri;
Vrbe illinc tota diſcruciandus abit.
Teſtibus arguitur diro ſub Principe falſis,
Dignus ob hoc ſæua dicitur eſſe nece.
Hinc reus ad Ponti deducitur ora Pilati,
Fune manum indignis vinctus vtramque modis.
Inde apud Herodis Galilæa palatia Regis,
Dum tacito eſt alba luditur ore toga.
Fallitur Herodes, neque enim color vllus Ieſu
Aptior: hæc puræ munera mentis erant.
Alba nec infectis fucata eſt lana venenis:
Sic macula in nitido non erat vlla Deo.
Rurſus ad iniuſti tractus prætoria Ponti,
Huic licet obiecti ſit nota nulla mali.
Heu pietas, virtutis honor, diuina Propago
Addicta horrendæ iudicis ore cruci eſt.

O dolor, ad dirum manet hostia sacra tribunal,
Hostia pro mendis interitura tuis.
Innocuus tereti configeris (Agne) columnæ,
Cæderis hic diris corpora nuda flagris.
Et capiti è spina sertum intorquetur acuta,
Inq; vicem tectis Christe ferire genis.
In vultúmque spuunt, naresque in lumina mungunt:
Polluitur fœdis os, faciésque modis.
Dissecat vt Paphiam Iouis armiger vngue volucrem
Ædona dulcisoni gutturis astur auem;
Haud secus ætherei lacerantur membra Tonantis,
Vndique discissa sanguinolenta cute.
Nec mouet immanem speculum miserabile turbam;
Tam fera Tysiphones corde furore tument.
Conclamant, affige cruci, vitámque resolue,
Ni facias magni Cæsaris hostis eris.
Dúmque suis humeris ingenti pondere lignum
Gestat, & immerita morte necandus abit;
Obuia facta suo genitrix mœstissima gnato,
Candidula plangit pectora casta manus.
Gnate, nitor cœli, diuini pignus amoris,
Gnate, decus vitæ, spésque salúsque meæ:
Quis tam crudeleis in te mihi concitat iras?
Cui tantum de te, Gnate benigne, licet?
Quæ te dira mihi tollit fortuna parenti?
Quo traheris misero discruciande modo?
Huc tua prænitidæ deflectas lumina frontis,
Huc agedum matrem conspice, quæso, tuam.
Te meus hic venter quondam tulit, optime Fili,
Atque tuum è nostro corpore corpus habes.
Suxeris has etiam, proles generosa, papillas:
Adspice me, altricem ne fuge Gnate piam.
O immites nimiúmque truces, Solymíque scelesti,
Quò genitum fertis impia turba meum?

Quod scelus admisit? varijs miracula terris
Signa dedit, veri sat manifesta Dei.
Illius hæc meritis crudelia facta rependis?
Atque pijs factis talia dona refers?
Me miseram sinite moriturum tangere gnatum,
Clamat, & amissa voce recumbit humi.
Ille abit, in terram deiectis mœstus ocellis,
Supplicijq́; venit fessus adusque locum.
Heu bonitas, celsi patitur Regnator Olympi
Latrones inter pendulus esse duos.
Felle etiam sitiens, & amaro potus aceto est:
Illius & tenerum confodit hasta latus.
Effluit hinc tenuis commixta sanguine lympha,
Lympha salutaris, dulce leuamen aquæ.
Militis hic oculos lucis reserauit egenos,
Proq́; fero gratus vulnere visus adest.
Probra quid, & risus, mordacia scommata dicam?
Conclamat raucis dira caterua sonis.
Patre Deo iactat genitum se: destruat ohe
Tertio, & hæc reficit diruta templa, die.
Te modò, qui potis es reliquos seruare, refigas;
Sectemur legem credula turba tuam.
O genus hoc quantum dulcis peramaris Iesu?
Cui propria Stygias morte repellis aquas!
Claraq́; stelligeri recludis lumina cœli,
Restituit patrios [illegible]libúsque Lares.
En homo, quæ pro te patitur tormenta redemptor,
Et potes Auctoris non meminisse tui?
Namq́; tibi surdo penitus, somnoq́; sepulto,
Redditur acceptis gratia nulla bonis.
Ipse ego, qui verbum facio, grauiore ruina
Deferor, & scelerum præpete mole premor.
Delictum cognosco meum, sordemq́; reatus:
Quod deceat video, deteriora sequor.

Summe Pater faueas homini, nisi labe remerso,
Tendit ad inferni stagna timenda lacus:
Dirus vbi affligit maneis Rhadamanthus iniquos,
Et rapido infestum concremat igne scelus.
Te sine supremi conscendere sidera mundi,
Qui cupit, à primo colle sub ima ruit.
Haud aliter, quàm si lembum sine remige ducens
Tentet in aduersum nauta subire vadum.
Hæc est vnius tua sola potentia, solus
Cœlesti tantum munus ab arce pluis.
Quos tibi complacuit, legis ad tua regna: vocandis
Christe Deus seruis me quoque iunge tuis.
Da lucem, & cæcas animi depelle tenebras,
In te oculos semper figat vt ille suos.
Da mea deplorem lacrymis peccata subortis,
Et tibi purgata mente reconcilier.
Hactenus infesto fuimus sub fasce repressi,
Nemo reum posthàc ampliùs esse putet.
Et pia iam sacris referamus munia templis,
Vota, quoque è mundo nobile corde sacrum.
Nam deleta malæ penitus vestigia culpæ,
Primáque origineæ pulsa pericla notæ:
Mitis vbi nobis Seruator ab æthere missus,
Crimina diffuso sanguine nostra lauet.

GVLIELMI HERMANNI
Goudani pia Expostulatio.

Ode dicolos distrophos, altero versu hexametro dactylico, altero Archilochio tetrameto.

Seruator è cruce iamiam animam exhalaturus affatur hominem.

Primus hic versus artificiosissimus est: angustias enim spiritus hominis moribundi perpulchrè exprimit, eò quòd interruptus sit, & difficilis: quam obseruationem in multis prætereà carminibus comperies.

GEns humana, extremæ hæ tangant pectora voces:
Huc aureis, huc lumina tolle.
Ille ego, cui tellus fundata & machina cœli:
Ille Auctor hominúmque, Deúmque,
Supremùm affabor, letho vicinus amaro:
Sta tantos spectare labores.
Suspice probroso insontem me stipite fixum,
Infamemq́; vtrinque latronem.
Vulnificam spinis plexam impressêre coronam:
Hoc regni diadema tulêre.
Námque salutauit colaphis, & arundine cæsum
Antè cohors, regémque vocauit.
Immunda illuuie fœdatum os, atque cruore
Sanguinei riguere capilli.
Quid plagas omnes memorem, aut opprobria? quídve
Terga feris sulcata flagellis?
En ferrugineis distento corpore clauis,
Transegere manúsque, pedésque.

Vertice

Vertice de summo, vel plantas vsque sub imas,
Immunis pars nulla dolorum est.
Ipsa suis extant etiam compagibus ossa,
Læsa graui sunt viscera quassu.
Per laceros artus numerabis vulnera mille:
Vnum sunt tot vulnera vulnus.
Vndant purpurei fosso de corpore riui,
Irrubui, maduiq; liquore:
Ceu maduit tinctus pressis calcator ab vuis:
Profluuij ceu sanguinis vndam
Rorat Sidonijs imbutum vellus abenis.
Quo fremitu audis, atque boatu,
Turba hæc obstrepitet: quot mî conuitia faxit.
Vibrat linguas more colubri,
Inq; lupos versæ sæuos Libycósque leones,
Ab grassantur oues, laniántque
Pastorem innocuum. quo crimine mouimus iras?
Non paui, non saucia foui?
Præbita ieiunis non veri alimonia verbi?
Ægris quando cura negata est?
Idq; parum, vita functos de morte vocaui:
Hæc hodie est mî reddica merces.
Adspice & hoc poculi, sitibundo aconita propinant:
Obsecro num de vallibus istam
Ægypti vitem deserta per inuia ductam,
Collibus apricis, & in aruis
Conseui? quid saxigeno torrente rigare?
Quid rorem cum nectare cœli,
Depluere adiuuit? sudórque, operæq; colentum,
Contriti periere tot anni.
Degener ac vitis botrum quàm gignit acerbum?
Fellitum produxit acetum.
Siccine commerui Iudæe? effare, quid in me
Culpæ? si gens lecta fuisti

 Gen-

Gentibus è cunctis, si tellurem vbere gleba
    Largitus, toties & ab hoste
Eripui; si promisi post terrea cœlum,
    Téne crucem, mortémque parare?
Fac ingrate tamen, fac supplicium meruisse:
    Num Siculi sumpsere tyranni
Supplicij tantum? num persoluêre nocentes?
    Mitior vrget pœna latrones.
Tu fera bellua, me, tu Tigride sæuior ipsa,
    Vt fœdasti, vt dilaniasti!
Nil laceris reliquum iam sanguinis artibus: omnem
    Potauit sitibunda dracæna.
Feruida nec feritas hausto satiata cruore:
    Nec tot sumptis impia pœnis.
Nec letho tali vel tandem expleta quiescet
    Horrendo scelere, atque nefando.
Fossura exanimum est, & languida funera ferro,
    Extinctúmque extinguere tendet.
Ergo nec tenebræ (letho indoliturus iniquo,
    Lugubrem Sol sumet amictum)
Nec trepidans tellus, saxi aut fragor ille crepantis
    Aut templi scissura profani,
Non omnis mundi facies mœstissima quibit
    Vesanum terrere tumultum?
Quæ verò tantos causæ suasere labores?
    Quænam Patrem hominúmque Deúmque
Casibus his voluit? quæ sors infesta subegit,
    Denique acerbæ occumbere morti?
O homo, tu manuum, tu nobile plasma mearum,
    O nostræ Deitatis imago,
Te propter nobis tempestas orta malorum:
    Crux hæc, mors hæc, propter eundem.
Hoc pensanda modo vetiti libatio pomi:
    Sic tua mi soluenda rapina est.

Immensus

Immensus superauit amor, nos ille triumphans
Sublimi deduxit Olympo.
Suasit, homo fierem diuus, fierémque coegit
Vermiculus, ludibria vulgi.
Totus flagrantes animos liquefactus amore,
Fudi casus memet in omnes.
Tanta volens patior, rabies Iudæa ministra est,
Arbitrio est mors, vitáque nostro.
Imperat vnus amor, seruire fatemur amori,
Atque facessere iussa labentem.
Sponte Ionas audax vestris insulto procellis,
Limoso figórque profundo.
Andeo Samponiâ mea fata lacessere dextrâ:
Mortem vita duco priorem.
Quis tanto aut dulceis gnatos, castúmve cubile,
Aut sese dilexit amore?
Quis tam probrosam mortem, aut sic vidit acerbam?
Oh supremum túne Tonantem
Talia te propter, tam fœda, indignáque passum,
Sorberi atri faucibus Orci,
Immotus spectabis homo? tum Caucasus horrens,
Tum tu caute horrentior ipsa,
Tum tu saxificæ perpessus es ora Medusæ.
Quamuis & iam marmora scissa,
Tellurem tremulam, nigrantémque æthera cernis,
Fortunam miserier atram.
Te sed iamdudum largos effundere fletus,
Conspicio, nec egere monentis.
Agnoui, finxique tuum sic namque Prometheus
Ingenium, sic mitia corda.
Sic animos dederam facileis mollescere amore,
Et mentem miserescere pronam.
Iam quos liuoris nostri fas carpere fructus,
Accipe, nil augustius illis.

Tu liuore salutifero seruabere nostro:
Hac pœna tua pœna ferenda est.
Nostra tuæ mors mortis erit mors: flammeus ensis
Hoc restinctus sanguine abibit.
Sanguinis hoc fluuio Phlegetontis stridula flamma
Tartarei sopita silescit.
Immortalis eris per me, deciesq; beatus:
Factus homo, te comparo Diuis.
Quo sudore vides, muto mansuetior agno,
Supplicium dependo nocentis.
Iudex, & scelerum vindex, insanus amore,
Exoluo sceleris cruciatum.
Dic iam nobile plasma meum, quæ præmia tanto
Sudori? quæ præmia amori?
Obsecro nonne tua pendentem stipite caussa,
Non cruce fixum, non moriturum:
Non talem ac tantum meritis pro talibus, & tu,
Me dignabere amore vicissim?
Gratus amor fuerit, mercedem hanc postulo solam,
Id ducam mercedis abundè.
Eia, mellifluo nexu innectamur amantes:
Tu me, te nos vsque fruemur.
Post obitum deges Paradisi rure beato:
Æternùm vescare licebit
Pomo vitalis ligni: spatiabere siluæ
Apricæ per amœna vireta.
Flumina, tum gemmis, auroq; nitentia fuluo,
Mundus, & omnia propria sunto:
Ampla tu dominus cœli regnabis in aula:
Tecum ego, tu dominabere mecum.
Nec tamen interea in terris trepidaueris vnquam,
Nam Pharaóque, equitesq; rotæq;,
Turba fugax, vlulans rubris voluuntur in vndis:
Solue metum, nil nempe pericli.

Con-

Confractus iam Marte meo est, victusq; tyrannus:
Iam maxilla effossa colubri.
Me duce bella geres, acie versabor in ipsa,
Armis, præsidysq; iuuabo:
Fulmine sub clypei, nostrisq; tegêre sub alis:
Crux hæc densos ruperit hostes:
Insidys etiam te circumuenerit hostis:
In vitam non ille valebit.
Perq; crucem, læthumq; oro, tantos per amores,
Tute velis meminisse reuerti.
Hisce ego distentis reducem complectar amicum
Brachiolis: mille oscula carpam.
Delitiæ nostræ, nostri præda vna triumphi,
Et spolia est peccator opima:
Sanguinis hic nitidus fons abluit: abluit vsque
Omnes sordes omne per æuum.
Sacrilegus Iudas immani crimine crimen
Posteriore prius cumulauit.
Iam nunc expiro, exhortor te voce suprema,
Seruatum spectare latronem.

ANTO-

Tu liuore salutifero seruabere nostro:
Hac pœna tua pœna ferenda est.
Nostra tuæ mors mortis erit mors: flammeus ensis
Hoc restinctus sanguine abibit.
Sanguinis hoc fluuio Phlegetontis stridula flamma
Tartarei sopita silescit.
Immortalis eris per me, deciesq; beatus:
Factus homo, te comparo Diuis.
Quo sudore vides, muto mansuetior agno,
Supplicium dependo nocentis.
Iudex, & scelerum vindex, insanus amore,
Exoluo sceleris cruciatum.
Dic iam nobile plasma meum, quæ præmia tanto
Sudori? quæ præmia amori?
Obsecro nonne tua pendentem stipite caussa,
Non cruce fixum, non moriturum:
Non talem ac tantum meritis pro talibus, & tu,
Me dignabere amore vicissim?
Gratus amor fuerit, mercedem hanc postulo solam,
Id ducam mercedis abundè.
Eia, mellifluo nexu innectamur amantes:
Tu me, te nos vsque fruemur.
Post obitum deges Paradisi rure beato:
Æternùm vescare licebit
Pomo vitalis ligni: spatiabere siluæ
Apricæ per amœna vireta.
Flumina, tum gemmis, auroq; nitentia fuluo,
Mundus, & omnia propria sunto:
Ampla tu dominus cœli regnabis in aula:
Tecum ego, tu dominabere mecum.
Nec tamen interea in terris trepidaueris vnquam,
Nam Pharaóque, equitesq; rotæq;,
Turba fugax, vlulans rubris voluuntur in vndis:
Solue metum, nil nempe pericli.

Con-

Confractus iam Marte meo est, victusq; tyrannus:
Iam maxilla effossa colubri.
Me duce bella geres, acie versabor in ipsa,
Armis, præsidijsq; iuuabo:
Fulmine sub clypei, nostrisq; tegêre sub alis:
Crux hæc densos ruperit hostes:
Insidijs etiam te circumuenerit hostis:
In vitam non ille valebit.
Perq; crucem, lethumq; oro, tantos per amores,
Tute velis meminisse reuerti.
Hisce ego distentis reducem complectar amicum
Brachiolis: mille oscula carpam.
Delitiæ nostræ, nostri præda vna triumphi,
Et spolia est peccator opima:
Sanguinis hic nitidus fons abluit: abluit vsque
Omnes sordes omne per æuum.
Sacrilegus Iudas immani crimine crimen
Posteriore prius cumulauit.
Iam nunc expiro, exhortor te voce suprema,
Seruatum spectare latronem.

ANTONII MANCINELLI SPECVLVM DE MORIBVS ET OFFICIIS,

In quo, quatuor virtutum, Prudentiæ, Iustitiæ, Magnanimitatis, & Temperantiæ munera graphicè depinguntur.

ANTONIVS MANCINELLVS VELITERNVS

ad Phœstum filium.

Inspice virtutis speculum dulcissime fili,
Quo sapiens fias, quo probus ipse magis.
Dogmata percipies vitæ normamque loquendi:
Sanctus eris, nostra cœperis ire via.
Bina simul pergunt mea carmina, proptereaque
Anterior dux est, posteriorque comes.

SPECVLVM DE MORIBVS, ET

Officijs, à quibus honestè viuendi præ-
cepta ducuntur.

PRVDENTIAE OFFICIA.

QVatuor è ducibus nascetur quicquid honestum:
Ab duce prudenti, iusto, forti, moderato.
Prudens vera videt, iustus sua cuique rependit:
Robur inest animo forti: modus, ordo modestis.
Quæ bona, quæ mala sint, prudens discernit apertè,
Qui sapiens, nouit diuina humanaq́, cuncta.
Cautio vel studium, ratio, intellectus adesse
Prudenti debent, & circumspectio cuique.

Iusti

Iuſti ſit pietas, concordia, relligióque,
Eſt & amicitia, & clementia, læſio nulla.
Fortis magnanimus tolerat quæcunque benignè,
Magnificus, conſtans, metuens nil, turpia tantùm.
Temperat à vitijs quicunque eſt parcus, honeſtus,
Quiq́, verecundus, qui caſtus, qui moderatus.
Prudens eſt etiam iuſtus, fortis, moderatus;
Cui virtus vna eſt, debent reliquæ ſimul eſſe.
Omnibus in rebus prudens exquirere debet,
Quid verum fuerit, ratio quid poſcat & vſus:
Errare & labi, neſciréque decipiérve,
Turpe malúmque viro (quicunque eſt) ducimus eſſe.
Præterea agnoſcens poterit ventura videre;
Præteritum, præſens, Prudentia, ſcitq́, futurum.
Principium ſophiæ timor Omnipotentis habetur:
Ergo Deum timeas, ſapiens ſi quæris haberi:
Túque Deum ſolum qui mundum fecit adora;
Qui genus humanum finxit, qui à morte redemit.
Reſpicit Omnipotens greſſus animúmque virorum,
Nec credas illi quicquam potuiſſe latere.
Siue cibum ſumis, ſeu potum, dicis, agiſve,
In Domini laudem Paulus facienda reliquit.
In paruis etiam rebus vir, non modò magnis,
Ab Ioue principium ſumet dicens, faciénſve:
Principio magni, paruíque operis vocitandus
Eſt Deus omnipotens: fœlicius omnia cedent.
Qui valet ipſe Deus, votum mihi ritè ſecundet,
Adſit item rebus lapſis, dic incipiendo.
Ingenium viréſque tuas cognoſce, priuſquam
Incipias aliquid; turpe eſt deſiſtere cœptis.
Doctrinam citiùs quàm aurum mi dilige fili;
Eſt cunctis opibus melior ſapientia rerum.
Si ſapiens audit, longè adſcientior extat:
Doctrinam ſtulti contemnunt velle doceri.

Cœli præcones auditum perge libenter:
Traditur auditus cuique vt perdiſcat agenda.
Scripturæ ſtudium debes impendere ſacræ:
Illa fidem munit, flocci fiunt ſapientes.
Doctrinam (fili) debes audire parentum;
Deſpiciens illos, omni virtute carebis.
Lætificat patrem ſapiens, contriſtat ineptus:
Gloria magna patris ſapiens, infamia demens.
Eſt precioſa magis rebus ſapientia cunctis:
Gloria vera datur ſapientibus, haud locupleti.
Qui natos generant, laudandi quique parentes,
Qui tamen erudiunt etiam magis vſque probandi.
Sit tibi ſit gnatus, doctori trade perito:
Perdocet indoctus, quæ dedoceantur oportet.
Hære illi, valeat qui reddere te meliorem:
Admittes, quem tu meliorem reddere poſſis.
Contubernalis fieri conare magiſtro,
Inde modeſtus eris, ſtudioſior atque peritus.
Diſcere, fili, artem nullam potes abſque magiſtro:
Ad præceptorem feſtino currito greſſu.
Doctorem veluti ſanctum venerare parentem,
Laudando ſemper, probris offendito nunquam.
Diſcere lecta velis, animóque inſcribere cuncta,
Ne libro amiſſo, te Antiſthenes arguat alter.
Inter conſocios lætus placidúſque moreris
Et fuſte & linguæ, reprenſus parce furori.
Doctior euades alios tu ritè docendo:
Attentè pueros coges audire legenda.
Virtutis præcepta decet ſeruare magiſtrum:
Ni ſanum caput eſt, vitiantur cætera membra.
Qui minimè veniunt auditum tempore certo,
Haud vltrò expectes, velociùs inde redibunt.
Ludendi ſpacium puero concede modeſto:
Fortior ad ſtudium mens oblectata redibit.

Vt tibi donetur prudentia, nocte diéque
Desidiam vites: studióque impende laborem:
Dulcis doctrinæ fructus, radicula amara est.
Vt valeat, quis non succos potabit amaros?
Est ornamentum rebus doctrina secundis.
Rebus in aduersis doctrina est portus & aura.
Discitur ars ideò quò quisque exerceat illam,
Auxilio vitæ seu laudi lætitiæve.
Illa, quam norit, se quisque exerceat arte;
Vsus enim egregius rerum præceptor habetur.
Cor sapiens quærit doctrinam, pascitur amens
Erroris nebula, tum cæco pectore vulgus.
Philosophus similem viuo canit esse peritum:
Defuncto similis, quicunque indoctus habetur.
Doctrina fiunt homines clari & sapientes.
Doctrina mores purgantur, sermo nitescit.
Aspectus veluti deducit ab aëre lumen,
A disciplinis animo lux venerit ampla.
Quippe ego doctrina mallem cunctos superare,
(Dixit Aristoteli Macedo) quàm rebus opimis.
Quisque sua cunctis doctrina noscitur aptè;
Indicat insanum sermo, iracundia vultus.
Corruet is populus rector cui stultus habetur:
Consilio multo regitur res publica ritè.
Consilium vulgo, ratio, discrimina rerum
Desunt; euades studio consultus, & arte.
Omnia consilio sapientia ducit agenda.
Consule qui sapiunt, cunctis in rebus agendis.
Plurima iudicio facienda, & non facienda,
Alterius tibi sunt: sapientes consule semper.
Cum sapiente means, sapiens euadet: amicus
Stultorum similis fiet: sapientibus hære.
Blandimenta caue fallacia, ne capiaris:
Fallit adulator, retinens sub melle venenum.

Consi

Coruis innumeris, quàm blando occurrere mallem:
Deuorat hic viuos, proiecta cadauera corui.
Debenti nummos cuiquam ſuccedere noli:
Sæpe ſolent vades inopem deducere vitam.
Arma nihil proſunt ſine conſilio ſapientum:
Ne fidas igitur magnæ, ſtultæq; cateruæ.
Conſilio recto pauci, plures ſuperabunt.
Qui ruit in pugnam temerè, calcabitur hoſti.
Prælia non ſubeas, niſi cum victoria tecum eſt:
Aut cum non poteris pugnam vitare coactus.
Culto agro nihil eſſe poteſt ornatius, atque
Vberius: tibi cura tui non deſit agelli.
Quippe Senatores olim ſua rura colebant.
Hinc Cincinnatus Dictator factus arando eſt.
Fruſtra aliquid faciens, nulla emolumenta ſequendo,
Is vel ineptus erit, vel nulla negotia habebit.
Hi faciunt aliquid quorum ſit prompta voluntas,
Vel quibus ars fuerit faciendi. diſce, veliſque:
Si facis inuitus, leuior res aſpera fiet:
Res dura apparet mollis, ſi ſponte labores.
Si laudare velis aliquem, priùs inſpice qualem
Commendes, tribuat ne mox tibi dedecus ille.
Pectoris ipſe tui cuinam ſecreta reueles,
Inſpice: ſiqua prior taceas, alter reticebit.
Secretum quodcunque tibi committitur, vlli
Celato ſemper, licet iraſcaris in illum.
Ad ſummum nitens aſcendere, conſpice, ne tu
Cum ramis recidas, quos iam comprenderis alto.
Solus iter facito nunquam; ſecurior ibis:
Sunt graſſatores, ſunt mille pericula caſus.
Quatuor haud vnquam ſatiantur; cautior eſto:
Infernus, vulua, & tellus, vulcania flamma.
Quatuor vſque latent, colubri via marmore ducta,
Æthere lapſus auis, mare puppis, iter puerorum.

Fraudi

Fraudi ne credas muliebri; quòd meretricis
Mellea lingua tenet sub dentibus atra venena.
Infamis fuerit, scortum qui nutrit, inópsque:
Magna pudicitiæ laus est, ne spreueris illam.
Ædificat sapiens mulier, quod destruit amens:
Insani capitis mulierem legimus esse.
Vxoris proprium pudor est, probitasq; fidesq;:
Forma breui durat, spacio carpente decorem.
Quamprimùm morbis adhibenda est cura medendi:
Nam mora sæpe nocet, crescente malo perit æger.
Nil ægrum reficit magè quàm præsentia amici:
Re simul & verbis æger foueatur amicis.
Aëra vitabis crassum; purum tenuemq;
Delige: acutus eris multò, plus sanior atque.
Victus item crassus tollet tibi mentis acumen:
Ergo velis tenui, facili quoque vescier esca.
Ante oculos iacitur nequicquam rete volantum;
Frustrà igitur tentas sapientem ludere velle.
Perfidus haud vllis meritis placabitur vnquam;
Amittes igitur quicquid donaueris illi.
Quæ sunt ad victum, debes multo antè parare
Quàm tibi defuerint; constabunt quippe minoris.
Tela tibi, clypei, galeæ, thoraces ementur
Ancipiti clauso meliùs, quàm Marte furenti.
Paret apes vltrò regi, comitatur euntem;
Tu refugis parere tuo; te dignior illa.
Scriptor erit nemo tam circumspectus, ut idem
Non labet interdum, quandoq; hinc dormit Homerus.

IVSTITIAE OFFICIA.

IVstitiæ munus fuerit, non lædere quenquam:
Vnicuique suum ius reddere Iustitiæ sit.

Iustitiæ splendor virtutis maximus hæret:
Inde bonus frater, qui iustus, quiq; benignus.
Iustitiæ radix, fundamentumq; sit illud:
Ne facias vlli, quæ tu tolerare nequires.
Si quis inauditis ambabus partibus, vllum
Iudicium profert (iustum licèt) extat iniquus.
Te verum & pietas, oro, ne deserat vnquam:
Omnibus vt placeas, à te scelus omne fugato.
Mentiri solito verum non creditur vlli:
Qui cupit amplecti, vitet mendacia vana.
Quod verum, simplex, syncerum, conuenit amplæ
Naturæ humanæ: sis verus, sis quoque simplex.
Ipsa locum pietas vllum non posset habere,
Ni scelus acciderit, nisi quis peccauerit antè.
Cuiq; homini vitium certum natura reseruat:
Hic iracundus, tu mendax, ille superbus.
Pauperis, ille Deum, quisquis miseretur, honorat:
Esto pius miseris, tibi quo pia numina fiant.
Impius est odio mortalibus atque supernis:
Vt placeas terræ, & cœlo pius esse memento.
Iusti animam Dominus nutrit; lætabitur illa:
Iustus eris, saturet quò te Deus, ac tua seruet.
Impietatis enim thesaurus lædit habentem:
Iustitiæ verò thesaurus morte tuetur.
Qui fuerit simplex, fuerit qui cultor honesti,
Ille colet terram: terrâ pelletur iniquus.
Qui Domino seruit, lætabitur: impius omnis
Tartara sæua petens, regno priuatur Olympi.
Crimina qui celant, renuentes illa fateri,
Ima petent miseri: cœlestia regna fatentes.
Impius haud dormit, nisi cum malefecerit vlli:
At patietur idem, peioraq; sorte subibit.
Si plus in terra recipit peccator iniquus,
Quo magis accipiet, quanto maiora meretur?

Dicere non ſatis eſt: culpæ me pœnitet omnis.
Pœna opus eſt aliqua, ne tu,reliquíve, recurras:
In cruce fur pendet ſpectanti exempla daturus.
Ne furtum facias, ſcelus id nam turpius omni.
Qui bona cuiuſquam furto ſubtraxerit, aut vi,
Supplicia expendent, niſi reſtituatur ad vnguem.
Qui prodeſſe poteſt, ſuccurrere qui perituro,
Occidit is ſi non ſuccurrerit, eſtq; homicida.
Denegat auxilium miſero quicunque petenti,
Quæret idem fruſtrà, meminerunt omnia cœli.
Nemo fidem fallens, maius ſcelus edere poſſet.
Sancta fides igitur tibi ſit, promiſſio facta.
Fidus homo cunctis gratiſſimus eſt & amicus,
Infidus cuiq; eſt odio, cuiq; eſt inimicus.
Dictorum pactiq; fides,conſtantia fertur:
Promittens aliquid totum conſtanter adimple.
Depoſitum quodcunque tenes, ſeruetur amicè:
Turpe magis nihil eſt homini,quàm fallere amicum,
Depoſitum quandoque fuit non reddere,iuſtum:
Depoſitum minimè reddendum homini furioſo.
Promiſſum ſeruare decet non ſemper amico:
Si tibi promiſſum noceat plus quàm iuuet illum.
Promittens aliquid formidine fraudéve captus,
Iura quidem,legeſq; negant,tenearis ad illud.
Oblatum ſuperis pergratus reddito votum:
Diſplicet æterno Regi promiſſio vana.
Non nobis ſolùm nati ſumus; ergo fauere
Debemus patriæ,vel amicis,vel cuicunque.
Omnia quæ terræ gignunt, homini generantur:
Aſt homines hominum cauſa, vt foueatur vtrinque.
Dicitur iniuſtus cupiens offendere quenquam:
Dicitur iniuſtus ſpernens defendere preſſos.
Differt conſultò, ſubitóve iniuria fiat:
Eſt leuior ſubito motu quæ iniuria fertur.

Quod ſemel exactum eſt, iterum non exigat vllus,
Non decet alterius iactura cogere nummos.
Contra iura nihil merceris: nam malè parta
Labuntur facili cliuo,& quaſi cera liqueſcunt.
Ancillæ ſeruíſque tuis da quicquid oportet:
Viuito cum ſeruis clementer,viue benignè.
Serui ſunt homines,& eodem ſemine quo tu:
Contubernales ſunt ſerui, humiles & amici.
Plurima des illi, qui te dilexerit amplè:
Ignotóque etiam faueas virtute referto.
Infami non detur honor, non vlla poteſtas;
Præmia virtuti ſolùm debentur honoris.
Præcipuè debes illi præſtare fauorem,
Qui magis indigeat, cui deſint commoda vitæ.
Dilige præcipuè patriam, pòſt deinde parentes;
Hinc natos,totámque domum,charóſque propinquos:
Dilige quoſcunque vt fratres,nullíque nocebis.
Pacis amans,quocunque velit ſecurus adibit.
Diſplicet vſque Deo,quodcunque eſt pondus iniquum:
Omnibus in rebus Domino ſeruire memento.
Cùm ſubitò valeas aliquid præſtare petenti,
Ne dicas illi,vade atque reuertere cras: da.
Celanti triticum domino,maledicitur illi:
At benedicitur ijs,qui vendunt,quíque pij ſunt.
Cum tibi confidat,mala nulla parabis amico:
Detrahe nec dictis nec factis illius vmquam.
Cordis eget mentíſque bonæ,qui ſpernit amicum:
Diues erit,multos quicunque eſt nactus amicos.
Proſpera duntaxat falſi ſectantur amici:
Diffugiunt hyemem: tu conſtans dilige ſemper.
Alter amicus ego eſt,anima vna in corpore bino:
Ad plenum fœlix,verum qui nactus amicum.
Munera delectant homines,& numina diuûm:
Munere magnanimi ſæpe acquiruntur amici.

Plurima

Plurima quò teneas, impendere parua memento:
Maxima sæpe tibi referent munuſcula parua.
Dilige vicinos, poterunt hi ſemper adeſſe:
Congregat vnà homines alterni cauſa fauoris.
Vicinus melior iuxta te, fratre remoto:
Omnibus in rebus vicino cuique fauendum.
Iniuſtè cupias nullum accuſare: ſolebat
Non iure accuſans Perſis puniri er amplè.
Alterius mauult reprendi crimina quiſque
Quàm ſua; velandum quodcunque eſt crimen amici.
Alterius cupiens prauos reprendere mores,
Is vitio debet quocunque carere nefando.
Qui cupit alterius vitium reprendere, tangat
Antè ſuum pectus; poſt hæc conſideret illud.
Gratia virtutum cunctarum maxima fertur:
Inde nihil malis, quàm te gratum eſſe videri.
Tum re, túmque animo debes gratiſſimus eſſe:
Hac re dignus eris promptè cuiuſque fauore.
Gratia plus multo reddat, quàm ſumpſerit ipſa:
Pinguis ager veluti referas tu plura benignus.
Aſſiduò pueros peccantes verbere cæde:
Corrige, nam prauos nimis indulgentia reddit.
Praua bono, iuſtóque viro potuêre placere
Nunquam: diſcipulos hac re natóſque coerce.
Dilecti nati tundendum eſt corpus acerbè:
Ad mala nutritur, nimia cui parcis amore.
Erudit inſtanter natum, qui diligit; at qui
Illum odit, virgæ parcit, quæcunque ferendo.
Sponte puer nolens ſtudijs impendere curam,
Sæpe minis, ferulâque pia cogendus, acerbis.
Sæpius indociles, tardóſque monere memento:
Impetus, atque minæ pueris, & verbera proſunt.
Si peperit coniunx, tunc illa ſit integra mater;
Imperfecta quidem mater, nulla vbera præbens.

Nutrit illa priùs, quod non cernebat in aluo:
Iam noscens hominem viuentem pellit ab vlnis.
Vbera mammarum tribuit natura puellis,
Natorum causa, non formæ siue decoris.
Ceu similem format membris, animoq; parentum
Semen, sic etiam lactis natura figurat.
Haud homini tantùm, pecudi simul euenit istud:
Alterius quoties nutritur lacte animantis.
Lac ouium potante hœdo, capræ simul agno:
Lanitium tenerum venit illi, durius agno.
Ingenium altricis quapropter vis quoque lactis.
Partem etiam magnam retinent in moribus ipsis.
Pallida erat nutrix Syluani, pallida nati
Membra sui; credas igitur quæcunque notaui.

FORTITVDINIS, MAGnanimitatisque officia.

Fortitudo viri propria est, & maxima virtus:
Est autem mortis contemptio siue doloris.
Cui fortitudo non est, vir fœmina habetur.
Virtuti nomen vir dat, nam fertur id ipso.
Fortitudo quidem propriè virtus vocitatur,
Nam reliquas superat, spernens mortalia cuncta:
Inferiora putat se cuncta humana vir ipse
Magnanimus, fortisq; simul, nam despicit illa.
Magnanimos, fortesq; viros Plato dixit haberi
Veros, atque bonos, & simplicitatis amicos.
Magnanimi non sunt, fallaces siue nocentes,
Sed veri, atque boni, misero cuicunque fauentes.
Magnus quippe animus nil optat, præter honestum:
Succumbit nulli fortunæ, humanaq; temnit.
Ardua magnanimus, fortisque, & plena laborum

Aggreditur, studio vitæ patriæq; tuendæ.
Splendidius nil est illo, quod fiet ab ullo
Magno animo, elatóque humanáque despicienti.
Ignauus ideo fertur: Virgo illa virilem,
Vos autem iuuenes animum geritis muliebrem.
Opprimit ingenium pudor, ast audacia firmat.
Omnibus in rebus melior quicunque sit audens.
Fortiter incipias, audacia murus habetur.
Qui fuerit timidus, faciet laudabile nunquam.
Ignauos fortuna premit: tolluntur in altum
Magnanimi, fortésque viri, subeundo labores.
Fortis, non timidus; non audax esto, sed audens.
Forti est utendum ratione in rebus agendis.
Irasci noli Domino reprensus: amatur
Ab Domino quicunque suo reprenditur. idem
Qui patiens fuerit, sese ratione gubernat.
Insipiens nulla poterit ratione teneri.
Noli vindictam, sæpe obfuit ultio facta.
Magnanimus parcit, vindictâ fœmina gaudet.
Qui damni alterius lætatur, sentiet ipse.
Iactura socij dolens, lætare secundis.
Qui tuus est, alijs nunquam donabis honorem:
Despiciens sese nunquam venerabitur ullis.
Formicæ nullo didicerunt grana magistro
Ferre domum; piger est quicunque, fame capietur:
Vult piger & non vult: operans pinguescit opimè.
Qui piger est, tristi macie tenuabitur ille.
Qui piger extimuit frigus, nec arauit ob illud,
Æstate, esuriens frustra rogabit amicos.
Alto Sole iacens, vitam consumit inertem:
Fiet inops; tu surge priùs quàm venerit æthon.
Qui citiùs surgunt, agiles & dexteriores
Euadunt, laudemq; parant, & commoda vitæ.
Ostia ceu proprio vertuntur cardine, deses

Haud aliter molli verti solet ipse grabato.
Quæ facienda tibi (mora læserit) expediantur:
Quod cœnes serua, non quod tamen instat agendum.
Nec tu fortunæ nimium confide secundæ:
Præteritis meliora malis sperare memento.
Cùm tuleris grauiora malis præsentibus, isthæc
Fortiter excipias, donabitur his quoque finis.
Est humanarum rerum, quo voluitur usque,
Crculus, inde diu nemo est miser atque beatus:
Nulláque so 's homini longa est; dolor atque voluptas
Alternis cedunt, breuior tamen ipsa voluptas.
Altiùs euexit quo te fortuna, ruinam
Maiorem timeas, nulli est fortuna fidelis.
Diuitijs fidens is corruet, & sapienti
Seruiet insanus: diues licet ille sit Irus.
Tempore cui longo vita est, aduersa subire
Cogitur, hinc breuior vita est, iucundior illa.
Mors malè viuentis grauis est, iusto cuicunque
Principium vitæ fælicis, meta laborum.
Mortuus ad vitam nunquam reuocabitur vllus:
Quid prosunt lacrymæ, gemitus, suspiria, luctus?
Omnia tempus habent, cedunt sibi cuncta vicissim;
Nascendi tempus, moriendi tempus habetur.
Doctus, & indoctus moritur, discrimine nullo:
Impius atque pius morti debentur eidem:
Est nihil æternum, cunctis mors imminet atra:
Sola quidem virtus, gestorum gloria viuet.
Iunior exerce ingenium, ne sperne laborem:
Iunior acquiras, quibus indiget ægra senectus.
Quilibet exercens sese ipsum rebus honestis,
Obliuiscetur totius nempe laboris.
Quicunque exercet vanis se & turpibus, illi
Deficit oblectamentum, lassusque resistet.
Tædia non refugit cupiens virtutis honorem.

Qui studium curámque fugit, spernetur vbique.
Prospera cuncta viro vigilanti, & recta sequenti
Succedunt: vigila, tibi consule, recta sequaris.
Errauit quicunque semel, malus vsque putatur.
Esto bonus semper, semper reputaberis idem.
In cœlo bona sunt, quæcunque mala hic reputantur.
Scribitur Euripidi talis sententia Græco,
Cuncta quidem toleranda tibi patienter amara.
Constituit Dominus patienti præmia cœli:
Qui mala præsenti tolerant, aduersáque sæclo,
Mercedem capient cœlestia regna laborum.
Viginti puer ipse annos, totidémque adolescens:
Tot iuuenis, totidémque senex (Samius dat) habebit.
Est similis veri puer, æstatíque adolescens:
Autumno atque hyemi similes, iuuenísque senéxque:
Qualibet officium serues ætate decorum.
Actio virtutis nullo tibi tempore desit.
Semper agas aliquid, sudore laboréque multo
Acquiruntur opes: studio, doctrina decúsque.
Nulla dies tibi segnis eat, longéque pigebit;
More Catonis, vbi lux pigro fulsit inanis:
Pœnituit naui, pedibus quò pergeret, ipse:
Amisisse diem: mulieri arcana tulisse.
Est cum diuitijs longè sapientia quæque
Vtilior: Periander inops spernetur vbique.
Diuitis obsequio vel munere non mouearis:
Iudicis obcæcant oculos munuscula sæpe.
Vtile non dicas, quod turpe est, siue inhonestum:
Ditari spolijs alienis vtile non est.
Gloria dat vires, poteris hæc alta tenere;
Ima petens, nusquam laudémque decúsque meretur.
In stadio currens, eniti vincere debet:
Supplantare aliquem vel trudere non licet vlli.
Viribus ipse tuis, imbellem despice nunquam:

Ipse auium quandoque leo cibus est minimarum:
Tam firmum nihil est, cui non aliquando noceri
Possit ab inualido, perimit vel Araneus Anguem.
Nec timeas vllum clamore minisque furentem:
Namq; timens latrat vehemētiùs, haud ferit vnquam.
Fortior est omni muro conuictus amantum
Se fratrum: conuiue tuis cum fratribus vsque:
Stupea quæ triplici nectuntur vincula filo,
Difficile est rumpi: tres vel duo sunt mage fortes.
Esse tuum credas frater quod possidet omne:
Dilige; nam frater fermè alter dicitur esse.
Bellum suscipias quærendæ pacis amore.
Magnanimus terret, timidus spernetur ab hoste.
Absque vlla causa nunquam te oppone periclo:
Est in tranquillo dementis poscere fluctus.
Aggrediens aliquid faciendum, consule honestum
An sit: deinde vide, faciendi sit ne facultas.
Nil tu committas quandoque vt dicere possis,
Hoc mihi non vnquam contingere posse putâram.
Prælia cautus ini, quoties pugnare necesse:
Non nisi prudenter subeunda pericula vitæ.
Promptior ad pugnas animum pro laude pararis,
Quàm pro diuitijs quærendis, siue tuendis.
Pro patria vitam, non solùm funde reposta
Commoda; nec patriæ taceas formidine pressus.
Si patriæ rector fueris, defendito ciues.
Iure omnes æquo tollentur seditiones:
Pax erit in populo, quoties est omnibus æqua
Iustitia: ergo lucrum fugies, dum iura ministras.
In patriæ cura clemens sis, atque seuerus;
Mansuetis clemens, verùm grauis esto nefandis.
Dedecet ira, furor, populi qui iura gubernat:
Præclaròque viro clementia cedet honori.
Qui pariter peccant, pariter punire memento:

Nec statuas ulli maiorem crimine pœnam.
Ira procul cedat, si quem punire parabis;
Iustitiam nequit iratus seruare modúmque.
Sint legum similes qui publica munera curant.
Lex venit ad pœnam clementer, non furiosè;
Non te præcipitet furor ullus, mente quieta
Cuncta geras, placido vita est fœlicior omni.
Principe constanti vulgus lætabitur omne:
Iniusto rectore viri matrésque dolebunt.
Inuisum imperium longo non tempore durat;
Non aurum, sed amicus erit custodia regni.

TEMPERANTIÆ Modestiæque officia.

ORdo modusq; simul rerum, pudor ipse decorus,
Turbatiq; animi sedatio te comitentur.
In dictis factisq; tuis seruabitur ordo:
Ordine peruerso, nulla actio ritè paratur.
Incipiens aliquid, finem consideret antè:
Decidit in laqueos, qui cæco pectore fertur.
Mens hominis discendo alitur, meditánsq; requirit.
Quod decet in vita tecum mediteris agenda:
Mens animúsque tuus nil quicquam præter honestum,
Cogitet; effugies hoc pacto dedecus omne:
Id solùm petito, quod nulli iure negares.
Quod tibi concedi malles, concede roganti.
Nil facies unquam dicésve, obstante Minerua:
Hoc est, nil facito quoties Natura repugnat.
Quisque suum ingenium noscat, sua robora quisque:
Sic modus in rebus seruabitur ille decorus.
Sermo tuus lepidus, comis, iucundus, honestus,

Non

Non asper, non durus erit, non turpia narret.
Moribus ille tuis plus quàm sermone iuuetur,
Qui tecum veniet, quocunque it, siue moratur.
In multiloquio peccatur sæpius, inde
Pauca loqui debes, potiùs audire loquentem.
Quisque tacere nequit stultus, sapiensque putatur
Quum tacet: ergo velis sapiens, non stultus haberi.
Pauca loqui prudens, audiréque plurima debet:
Os vnum, bináque aures, idcirco tenemus.
Suscitat ingentem prædurus sermo furorem;
Terribilémque iram frangit responsio mollis:
Quolibet in verbo ac actu mens esto quieta.
Ira procul tendat, furor, impatientia; pax sit:
Iratus poterit laudabile nil operari.
Ira animum turbans obcæcat lumina mentis.
Intempestiuus vel ineptus, & immoderatus
Damnatur risus, decuit grauis atque modestus.
Ex facili victus tibi sit, preciosa relinque.
Quære fame gustum, conditos temne sapores.
Darius fugiens, sicco pulmone cruentam
Hausit aquam: potus sibi dulcior haud fuit vnquam.
Quale lucrum fuerit, talis tibi cœna paretur:
Ne plus impendas, patitur quàm parua supellex.
Conualet ægrotus tenui solummodò victu.
Sanus eris semper tenui si vesceris esca:
Nil animum corpúsque viri sic obruit vnquam
Vt plenus venter, ructus sonitúmque remittens:
Sic etenim fies robustior, atque valebis.
Qui emungit nares in Perside, qui spuit, aut qui
Egestum pergit, vel mictum turpis habetur.
At qui nil horum committere cernitur, is se
Continet à victu nimio, laudésque meretur.
Sic parcè Socrates vitam ducebat Athenis,
Vt solus victu nunquam ægrotarit honesto.

Nulla placent domi ac tenuis ieiunia mensæ:
Quantum lætificat nullum committere crimen.
Laudibus extollant alij tua gesta, tacendum
Est tibi: sordescit proprio laus ore relata.
Gratia mansuetis Domini tribuetur Olympi.
Quisque superbus erit, cœleste fauore carebit.
Est humilis sapiens, insanus quisque superbus.
Clementis vita est iucundior: atque superbi
Fert odium, rixas, fert cædes: dilige quenque.
Pax, amor, in cunctis vitam tribuere secundam.
Perpetuò cupiens tranquillam degere vitam,
Abstineat vetitis, patiatur quæque ferenda.
Vir mendax, litémque serens, crudelis, auarus
Est odio regi cœlorum: tu bonus esto.
Vxorem quicunque suam vult esse pudicam,
Improbus est, nisi seruat idem, quod poscit ab illa.
Vxorem alterius tangens, immundus habetur:
Qui cupit ergo sibi laudemq́, decusq́, caueto:
Nec solum Dominus præcepit crimen haberi
Vxorem alterius contingere, sed meretricem.
Diliget alterius miser est quicunque figuram.
Fœlix, qui subitò flammas extinguit amorum.
Conualet ægrotus veteri statione recedens:
Captus amore procul fugiens, sanus remeabit.
Abstineas oculis, Darij vt cernere pulchram
Noluit vxorem Macedo, quò castior esset.
Vritur vt subitò Vulcani lumina tangens,
Non secus à tactu muliebri corda virorum:
Nostrum plus alijs placet: at nobis alienum:
Sorte tua contentus eris, quæcunque sit illa.
Gaudia nulla homini tam prospera dantur, vt illis
Mel sine felle insit: sine luctu nulla voluptas.
Alterius peccata velis cognoscere nunquam,
Nam tua celare est potius, quàm scire aliena.

Tu domui, non illa tibi, sit, nate, decori:
Ne tibi Aristippus faciem deturpet inerti.
Diuitias vitæ causa molire tuendæ:
Quod satis est cupias, insit tibi nulla libido.
Non adeò cura est vitæ præsentis habenda,
Vt capiat mentem venturæ obliuio vitæ.
Si diues fueris, delicti non eris expers,
Ni cupis & miseris & egenis esse benignus.
Posse bonis vti præsentibus atque futuris,
Difficile est: petitur cœlum virtute, labore.
Diuitijs multi perierunt, robore quidam:
Sæpe solent igitur nobis bona nostra nocere.
Parua magis iucunda venit, quàm multa supellex:
Anxius est diues super armentis gregibúsque.
Multi in diuitijs inopes occurrere possint:
Parcit enim gazæ, vt diues moriatur, auarus.
Diuitijs sapiens dominatur, seruit ineptus:
Diuitijs noli cor ponere, si quis abundas.
Non ego fœlices reputo, quibus adfluit aurum,
Ni scierint vti, fueritq; id iure paratum.
Nullo animus lucro pingui satiatur auarus:
Ipse Crates aurum abiecit virtutis amore.
Pauper eris nunquam Naturam ritè sequendo:
Exiguum natura cupit, multumq; libido.
Naturæ satis est fluuius, sat poma vel herbæ:
Vtere natura; poteris sic esse beatus.
Exultet pauper, grates agat Omnipotenti:
Liber enim multis patrimonî nexibus ille.
Paupertas vrbes muniuit, repperit artes:
Paupertate sapit Socrates, Plato, cœcus Homerus.
Est odio pauper cunctis affinibus, atque
Diligitur diues: tu quenque bonum tuearis.
Nemo cum proprijs curare aliena valebit:
Rerum alienarum cura est grauis, atque molesta.

Sen

Seu pila delectat, siue alea, lude parumper:
Ludere non turpe est, parco si tempore fiat.
Nil imprudenter faciendum fortuitóve:
Non ludo atque ioco, sumus ad grauiora creati.
Quisq; Deum metuens, recto qui tramite pergit,
Spernitur à prauis; tu dilige semper honesta.
Est adolescentis maiores se reuereri:
Consilioq; frui sapientum quolibet actu.
Corporeus labor est seniori diminuendus:
Exercere animum senior, non corpora debet.
Consilio senior iuuenes patriamq; iuuabit:
Effugiat senior, languorem, desidiámque.
Dedecet ipsa Venus quemcunque, magis seniorem:
Luxuriant iuuenes, longæui exempla sequendo.
Parturiens hominum conspectum vitat asella:
Committunt homines vulgò turpissima quæque.
Pergit apes longè quoties emittit oletum;
Egerit ante thorum, vel mensam, vir muliérque.
Munditiæ tibi sint vestitus, & faciêi,
Quas laudat sapiens, non quas reprendere possit.
Incedit sapiens, non ambulat: ergo cauebis
Ingressum celerem, vel tardum: sume decentem.
Esto pudicitiæ, vitæq; exemplar honestæ,
Sermone, ingressu, visu, gestúque decenti.
Hi tecum maneant, quorum sit vita pudica:
Infames procul esse velis, procul ire iubeto.
Tullius instituit præceptis officiorum,
Quem genuit: prosamq; illi, non carmina misit.
Carmine fit longè breuior sententia: menti
Longiùs hinc hærent, quæ carmine ritè notantur.
Idcirco, fili, de moribus officiisq;
Carmen habes: tu disce simul cum fratribus illud.
Hæc intra luces viginti lusimus: at tu
Intra annum discens prudens erit, atque modestus.

FINIS.

